

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

**LİSE KADEMESİNDEKİ ÜSTÜN ZEKALİ
ÖĞRENCİLERDE EMPATİ, PROSOSYALLİK,
YAŞAMDA UYUM VE YAŞAM DOYUMUNUN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Serap BABAOĞLU ATABAY

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL

İstanbul – 2025

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Serap BABAOĞLU ATABAY

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Çocuk Gelişimi

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 30/12/2025

Sayfa Sayısı : 95

Tez : Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL

Danışmanları

Dizin Terimleri : Lise Kademesi, Üstün Zekalı, Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum, Yaşam Doyumu

Türkçe Özet : Bu araştırmada, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri nicel analiz yöntemleri kullanılıp değerlendirilmiştir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Serap BABAOĞLU ATABAY

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

**LİSE KADEMESİNDEKİ ÜSTÜN ZEKALİ
ÖĞRENCİLERDE EMPATİ, PROSOSYALLİK,
YAŞAMDA UYUM VE YAŞAM DOYUMUNUN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Serap BABAOĞLU ATABAY

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL

İstanbul – 2025

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serap BABAOĞLU ATABAY

.../.../2025

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Serap BABAOĞLU ATABAY'ın “Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr.Üyesi Nurten ELKİN

Üye

Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL
(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Taha Can TUMAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... /.../2025

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerini değerlendirebilmektir. Araştırmanın alt amaçlarında ise empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumunun demografik değişkenlere dayalı karşılaştırılması yer almaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın modelinin kurgulanmasında ilişkisel tarama modeli temel alınmıştır. Araştırmanın evrenini, İstanbul ve Kocaeli illerinde lise kademesinde öğrenim gören üstün zekalı öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise amaçlı örnekleme ile seçilen ve araştırmaya katılmak için gönüllü olan 188 öğrenciden meydana gelmektedir.

Araştırma verileri; Kişisel Bilgi Formu, Adolesanlarda Empati ve Sempatik Kurma Ölçeği, Ergen Prososyallik Ölçeği, Yaşamda Uyum Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Bu doğrultuda, araştırmada nicel tipte veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde, SPSS-28 paket programı kullanılmıştır. Bu ekseninde frekans ve yüzde analizi, tanımlayıcı istatistikler, normallik analizleri, bağımsız gruplar t testi, ANOVA ve pearson korelasyon analizi gibi analizler yapılmıştır.

Araştırma sonunda, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati ve prososyallik düzeylerinde kız öğrencilerin erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile gelir durumu, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir bulgu elde edilememiştir. Ayrıca, yaşamda uyum düzeyinde cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile gelir durumu, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumuna göre anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır.

Katılımcı öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinde, aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir durumu kötü ve orta olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı sonucu tespit edilmiştir. Fakat cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir sonuç belirlenememiştir. Buna ek olarak, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri

arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde korelasyonel ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lise kademesi, üstün zekalı, empati, prososyallik, yaşamda uyum, yaşam doyumu

SUMMARY

The primary objective of this study is to assess the empathy, prosociality, life adjustment, and life satisfaction levels of gifted students in high school. The sub-objectives of the study include comparing empathy, prosociality, life adjustment, and life satisfaction based on demographic variables. Therefore, the correlational screening model was used in constructing the research model. The research population consisted of gifted students attending high schools in Istanbul and Kocaeli. The sample group consisted of 188 students who were selected through purposive sampling and volunteered to participate in the study.

Research data were collected using a Personal Information Form, the Adolescent Empathy and Sympathy Scale, the Adolescent Prosociality Scale, the Life Adjustment Scale, and the Life Satisfaction Scale. Quantitative data were collected in the study. The SPSS-28 software package was used to analyze the collected data. Analyses such as frequency and percentage analysis, descriptive statistics, normality analyses, independent groups t-test, ANOVA, and Pearson correlation analysis were conducted on this axis.

The study concluded that female students scored significantly higher than male students in terms of empathy and prosociality among gifted high school students. However, no significant findings were found regarding grade level, number of siblings, family income, mother's education level, or father's education level. Furthermore, no significant findings were found regarding life adjustment based on gender, grade level, number of siblings, family income, mother's education level, or father's education level.

Regarding the participant students' life satisfaction, it was found that students with high-income families scored significantly higher than students with low and moderate incomes. However, no significant results were found regarding gender, grade level, number of siblings, mother's education level, or father's education level. In addition, a positive and significant correlation was found between the empathy, prosociality, life adjustment, and life satisfaction levels of gifted high school students.

Keywords: High school level, gifted, empathy, prosociality, harmony in life, life satisfaction

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Empati Kavramı.....	7
1.1.1. Tanımı.....	7
1.1.2. Basamakları	8
1.1.3. Empatinin Önemi.....	9
1.1.4. Empati Kuramları	10
1.1.4.1. Çıkarsama	10
1.1.4.2. Rol Alma	11
1.1.4.3. Heyecan Yayılması.....	11
1.2. Prososyalite Kavramı.....	12
1.2.1. Tanımı.....	12
1.2.2. Prososyal Davranış Biçimleri	13
1.2.2.1. Özgecilik.....	13
1.2.2.2. Empati.....	15
1.2.2.3. Sempatite	16
1.2.2.4. İş Birliği.....	17
1.3. Yaşamda Uyum Kavramı	17
1.4. Yaşam Doyumu Kavramı	18
1.4.1. Tanımı.....	18
1.4.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler	19
1.4.3. Yaşam Doyumu Kuramları.....	20
1.4.3.1. Aşağıdan Yukarıya-Yukarıdan Aşağıya Kuramı.....	20
1.4.3.2. Telic Kuramı.....	20
1.4.3.3. Etkinlik Kuramı	21
1.4.3.4. Yargı Kuramı.....	21
1.4.3.5. Bağ Kuramı	21

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli.....	23
2.2. Evren ve Örneklem.....	23
2.3. Veri Toplama Araçları.....	26
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	26
2.3.2. Adolesanlarda Empati ve Sempat Kurma Ölçeği.....	26
2.3.3. Ergen Prososyallik Ölçeği	27
2.3.4. Yaşamda Uyum Ölçeği.....	28
2.3.5. Yaşam Doyumu Ölçeği	29
2.4. Veri Toplama Süreci.....	29
2.5. Verilerin Analizi	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. Tanımlayıcı Bulgular.....	33
3.2. Araştırma Problemlerine Yönelik Bulgular.....	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TARTIŞMA

4.1. Empati Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması	43
4.2. Prososyallik Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	45
4.3. Yaşamda Uyum Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	47
4.4. Yaşam Doyumu Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması	48
4.5. Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması	50
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	52
KAYNAKÇA	56
EKLER.....	64
ÖZGEÇMİŞ.....	77

KISALTMALAR

<i>f</i>	:	Frekans
F	:	Anova Değeri
n	:	Katılımcı Sayısı
<i>p</i>	:	Anlamlılık Değeri
r	:	Korelasyon Değeri
t	:	Bağımsız Gruplar t Testi Değeri
sd	:	Serbestlik Değeri
ss	:	Standart Sapma

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Prososyal davranışların tanımlanması ve sınıflandırılması.....	13
Tablo 2. Üstün zekalı öğrencilerin demografik bilgileri (n=188).....	24
Tablo 3. Üstün zekalı öğrencilerin kişisel bilgileri (n=188).....	25
Tablo 4. Adolesanlarda empati ve sempati kurma ölçeğinin güvenirlik değerleri.....	27
Tablo 5. Ergen prososyallik ölçeğinin güvenirlik değerleri.....	28
Tablo 6. Yaşamda uyum ölçeğinin güvenirlik değerleri.....	28
Tablo 7. Yaşam doyumu ölçeğinin güvenirlik değerleri.....	29
Tablo 8. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu verilerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri.....	31
Tablo 9. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine ait tanımlayıcı istatistikler.....	33
Tablo 10. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....	35
Tablo 11. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin sınıf düzeyine göre karşılaştırılması.....	36
Tablo 12. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin kardeş sayısına göre karşılaştırılması.....	37
Tablo 13. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin aile gelir durumuna göre karşılaştırılması.....	38
Tablo 14. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin anne öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması.....	39
Tablo 15. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin baba öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması.....	40
Tablo 16. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.....	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Empatinin Basamakları	8
--------------------------------------	---

EKLER LİSTESİ

EK-A: Etik Kurul Onayı	64
EK-B: MEB Araştırma İzni	65
EK-C: Kişisel Bilgi Formu	66
EK-D: Adolesanlarda Empati ve Sempat Kurma Ölçeği	68
EK-E: Ergen Prososyallik Ölçeği	69
EK-F: Yaşamda Uyum Ölçeği	71
EK-G: Yaşam Doyumu Ölçeği	72
EK-H: Ölçek Kullanım İzinleri	73
EK-I: Güç Analizi Bulguları	75

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi birikimi ile her aşamada yoluma ışık tutan, akademik gelişimime önemli katkılar sağlayan, rehberliği ile çalışmamın tamamlanmasına öncülük eden değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatın içerisindeki duruşu, eğitime yaklaşımı ile her zaman örnek alacağım, tez çalışmamın değerlendirilmesi sürecinde çözüm odaklı yönlendirmeleri ile akademik yolculuğuma değerli katkılar sunan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurten ELKİN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamın değerlendirilmesi sürecinde yapıcı katkıları, yönlendirmeleri ve destekleriyle akademik yolculuğuma değerli katkılar sunan Doç. Dr. Taha Can TUMAN'a teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm üstün zekalı öğrenciler ile bu öğrencileri yetiştiren ailelerine, veri toplamama yardımcı olan değerli öğretmenleri ve idari personele katkıları için çok teşekkür ederim.

Bu süreçte sabırlı, anlayışlı yaklaşımı ile her zaman varlığını hissettiren kıymetli eşim Ersan ATABAY'a teşekkür ederim. Yaratıcı düşünme becerileri ile bana her zaman ilham veren sevgili kızlarım Ada ve Doğa ile sevgili yeğenim Alya'ya teşekkür ederim.

Eğitim hayatımda her zaman beni destekleyen büyütüp bu günlere getiren sevgili annem Sultan, canım babam Yusuf ve ailemin bana en güzel armağanı her zaman bana güç veren meslek yaşamındaki duyarlı özverili çalışmaları ile bana örnek olan değerli ağabeyim Erol BABAOĞLU'na teşekkür ederim. Kendimi geliştirme kararlılığım ve motivasyonumu her zaman destekleyen ve yanımda olan kadim dostum Nazlı DİNÇ'e gönülden teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi alışverişi yaptığım canım arkadaşım Uzman Çocuk Gelişimci Emine ŞAHİNBAŞ ÇETİN'e teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim ile eş zamanda İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nde aldığım pedagojik formasyon programı ile hayatıma dokunan, sorularımı inceliklerle cevaplayan üstün zekalılar ile ilgili akademik çalışmalarımı sürdüren değerli hocam Doç. Dr. Serkan DEMİR'e teşekkür ederim. Mesleki ve kişisel gelişimimde bana

katkı sağlayan değerli merhume hocam Ayla ALGAN' ı saygıyla anıyorum ve biricik kızı kardeşim Sevi ALGAN'a teşekkürlerimle. Hayatımda kıymetli yeri olan, çocuk ve yetişkinlerle iç içe sanatın kendimizi ifade etme ve iyileştirici gücünü her gün hissettiğim hayatıma renk katan bir çalışma hayatımın olduğu İstanbul Drama Sanat Akademisi'nde karşılaştığım tüm öğrencilere, kurucuları Dr. Bilge Nur KATİPOğLU, Yasemin GÜVEN ve Deniz GÜVEN YAŞIN'a, eğitim ve Yaratıcı Drama ile ilgili engin bilgilerini her zaman içtenlikle paylaşan Yaratıcı Drama Uzmanı Mete AKOğUZ'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez çalışmamın istatistik çalışmalarının yürütülmesinde engin bilgilerini benimle paylaşan değerli hocam Murat YALÇINTAŞ'a teşekkürlerimle.

Varlıkları bana manevi destek olan aileme, hocalarıma, arkadaşlarıma, öğrencilerime teşekkürlerimle...

Serap BABAOğLU ATABAY

GİRİŞ

Bu bölümde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan araştırmanın giriş bilgisi paylaşılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak araştırmanın ana problemi tanımlanmış ve alt problemlere yer verilmiştir. Ayrıca, araştırmanın önemi açıklanıp hipotezleri verilmiştir. Ek olarak, araştırma sürecinde kabul edilen varsayımlar ve sınırlılıklar ifade edilmiştir. Son olarak ise araştırmanın temel kavramları literatüre dayalı olarak tanımlanmıştır.

Problem Durumu

Üstün zekalı öğrenciler, genellikle olarak akademik alanlarda yüksek başarı ve bilişsel yetenekleriyle dikkat çeken bireylerdir. Bununla birlikte bu öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimleri, bireysel mutlulukları ve toplumsal etkileşimleri açısından daha derin bir anlayış gerekmektedir (Huebner, 1994). Empati, prososyallik gibi sosyal özelliklerin üstün zekalı bireylerin yaşamda uyum ve yaşam doyumu üzerindeki etkilerini incelemek, onların bireysel ve toplumsal gelişimlerini desteklemek adına kritik bir öneme sahiptir.

Üstün zekalı öğrencilere sağlanan destek eğitim hizmetlerinin geliştirilmesinde, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerini belirleyip bu değişkenler arasında ilişkileri incelemek önemli bir katkı sağlayacaktır. Çünkü üstün zekalı öğrenciler, akademik başarıları ve bilişsel becerileri ile öne çıkarken sosyal ve duygusal gelişimleri açısından farklı ihtiyaçlara sahip olabilmektedirler. Dolayısıyla, empati ve prososyallik gibi sosyal özelliklerin, öğrencilerin yaşamda uyum ve yaşam doyumları üzerindeki etkilerini araştırmak, onların bireysel ve toplumsal gelişimlerine katkıda bulunmaya zemin hazırlaması bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel problemi lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçlarında ise empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumunun demografik değişkenlere dayalı karşılaştırılması yer almaktadır. Bu ekseninde, araştırma sürecinde yanıt aranacak problemler şu şekilde ifade edilebilir:

1. Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Sınıf düzeyi,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Aile gelir durumu,
 - e. Anne eğitim durumu,
 - f. Baba eğitim durumu kapsamında anlamlı fark göstermekte midir?
2. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyalite düzeyleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Sınıf düzeyi,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Aile gelir durumu,
 - e. Anne eğitim durumu,
 - f. Baba eğitim durumu kapsamında anlamlı fark göstermekte midir?
3. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Sınıf düzeyi,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Aile gelir durumu,
 - e. Anne eğitim durumu,
 - f. Baba eğitim durumu kapsamında anlamlı fark göstermekte midir?
4. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Sınıf düzeyi,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Aile gelir durumu,

- e. Anne eğitim durumu,
 - f. Baba eğitim durumu kapsamında anlamlı fark göstermekte midir?
5. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Önemi

İlgili literatür incelendiğinde, üstün zekalı bireyler üzerine yapılan çalışmaların genellikle akademik başarıya odaklandığı belirlenmiştir. Ancak bu öğrencilerin sosyal-duygusal gereksinimleri ve bu gereksinimlerin yaşam kalitelerine olan etkileri sınırlı olarak araştırılmaktadır (Kaya, 2015). Benzer nitelikli çalışmalar incelendiğinde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişkiye yanıt veren bir çalışmanın halihazırda mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Nitekim bu 4 değişkenin bir arada değerlendirildiği bir çalışma güncel olarak literatürde yer almamaktadır. Yapılan benzer konulu araştırmalarda bu değişkenlerden birkaç tanesi arasındaki ilişki incelenmiş olması, araştırma sonuçlarının önemini ortaya koyan bir detaydır. Örneğin; Bağcı-Çetin (2021) tarafından yürütülen araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, Ayten (2009)'in çalışmasında ise prososyal davranışlar ile empati düzeyi ortak bir zeminde buluşturulmuştur. Buna ek olarak, Kürüm ve Ekşi (2022) tarafından yapılan araştırmada ise kimlik kavramı üzerinde durulmuş olup bu doğrultuda empati, prososyallik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Son olarak, Tayınmak ve Furtuna (2022) tarafından yürütülen çalışmada ise göçmenlere yönelik tutuma empati ve yaşam doyumu çerçevesinden inceleme yapılmıştır. Bu noktada, literatürdeki benzer çalışmaların lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından yetersiz olduğu; bu araştırmada elde edilen sonuçların da literatüre derinlik kattığı savunulabilir. Ayrıca, araştırma sonuçlarının ileride benzer konulu araştırmalara yol gösterici nitelikte olması ve lise kademesindeki üstün zekalı öğrencileri daha yakından tanımaya ilişkin ipuçları içermesi araştırmanın literatür açısından önemini ifade eden bir başka detay olarak gösterebilir.

Empati, prososyallik gibi sosyal beceriler, sadece bireysel mutluluk değil aynı zamanda sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulması için de kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, çalışmada elde edilen bulguların, aileler, eğitimciler ve okul yöneticileri için rehberlik edici olması beklenmektedir. Özellikle üstün zekalı bireylerin sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemeye yönelik eğitim programlarının tasarlanması ve uygulanmasında kullanılacak bilgiler sunacaktır. Ayrıca üstün zekalı bireyleri için eğitim veren kurumlar ve politikalar açısından uygulamaya yönelik katkı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin empati, prososyallik düzeylerinin yönelik stratejilerin geliştirilmesi, bireylerin sosyal çevrelerine daha iyi uyum sağlamalarını kolaylaştırabilir, yaşam doyumlarını arttırabilir. Öğrencilerin demografik bilgilerine göre sosyal-duygusal ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamayı, bu ihtiyaçlara yönelik çözümler geliştirilmesine katkı sunmayı ve öğrencilerin yaşam doyumlarını arttırmayı hedeflemektedir. Bu yüzden çalışma, bireysel ve toplumsal açıdan önem taşımaktadır.

Araştırmanın Hipotezi

Bu araştırmanın temel amacı, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Araştırmanın alt amaçlarında ise empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumunun demografik değişkenlere dayalı karşılaştırılması yer almaktadır. Dolayısıyla, araştırma kapsamında test edilen hipotezler şu şekildedir:

H₁: Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu) göre anlamlı fark göstermektedir.

H₂: Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyleri demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu) göre anlamlı fark göstermektedir.

H₃: Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu) göre anlamlı fark göstermektedir.

H4: Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu) göre anlamlı fark göstermektedir.

H5: Lise kademesinde yer alan üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Rehberlik Araştırma Merkezleri tarafından üstün zeka tanısı koyulmuş lise öğrencilerinin katılımıyla,
2. İstanbul ve Kocaeli illeri evreniyle,
3. Güç analiziyle belirlenen minimum 52 katılımcı sayısına rağmen daha güvenilir sonuçlar elde edebilmek için ulaşılan 188 kişilik örneklem grubuyla,
4. 2024-2025 eğitim ve öğretim yılıyla,
5. Empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine ilişkin toplanan nicel verilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada;

1. Katılımcı öğrencilerin ölçme araçlarını samimi ve güvenilir nitelikte doldurduğu,
2. Örneklemde yer alan öğrencilerin evreni temsil etme noktasında yeterli olduğu,
3. Ulaşılan sonuçların genellenebilir şekilde olduğu varsayılmıştır.

Tanımlar

Empati: Bireylerin kendilerini karşılarında yer alan kişilerin yerine koyup olay ve durumlara ilgili kişinin bakış açısıyla bakmasını sağlayan ve bu yönde özdeşim kurmanın önünü açan bir duygudur (Ersoy ve Köşger, 2016).

Prososyallik: Bir başka kişi ya da gruba yarar sağlayabilme hedefinde olan, herhangi bir ödüllendirme beklentisi olmadan gönüllü biçimde yapılan davranışlardır (Bağcı ve Samur, 2016).

Yaşamda Uyum: Kişisel gereksinimlerin toplumun ihtiyaç ve beklentileri ile büyük bir çatışma olmadan giderilmesi, bireylerin yaşamdan daha fazla memnuniyet duyup dengede olmasını ifade etmektedir (Satıcı ve Tekin, 2017).

Yaşam Doyumu: Genel biçimde bireylerin hayatlarına dair bütün boyutlarını içeren ve mutluluk, moral benzeri bakımından onların iyi hallerini yansıtan bir kavramdır (Avşaroğlu vd., 2005).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan araştırmanın kavramsal ve kuramsal bilgisi paylaşılmıştır. Bu doğrultuda, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu kavramları yerli ve yabancı literatür incelenerek ayrıntılı şekilde ifade edilmiştir.

1.1. Empati Kavramı

1.1.1. Tanımı

Empati kavramı etkili bir iletişim becerisi olup genellikle karşıdaki bireylerin hislerini, eğilimlerini ve ihtiyaçlarını anlama ve onlara hak verme süreci olarak ifade edilmektedir (Budak, 2009). Bazı olay ve durumlar karşısında bireylerin duyguları ile özdeşim kurmak oldukça zor olmaktadır. Çünkü bireyler genel olarak hislerini açık açık yaşamayı tercih etmeyip çoğu zaman yaşadıkları duyguları anlama noktası kendileri de yetersiz kalmaktadırlar. Dolayısıyla, empati kurmak düşünüldüğü kadar kolay bir beceri değildir ve bireylerin karşılarında yer alan insanlardan önce kendilerini ve kendilerine ait duyguları tanımaya dayalı olduğu söylenebilir (Cüceloğlu, 1994).

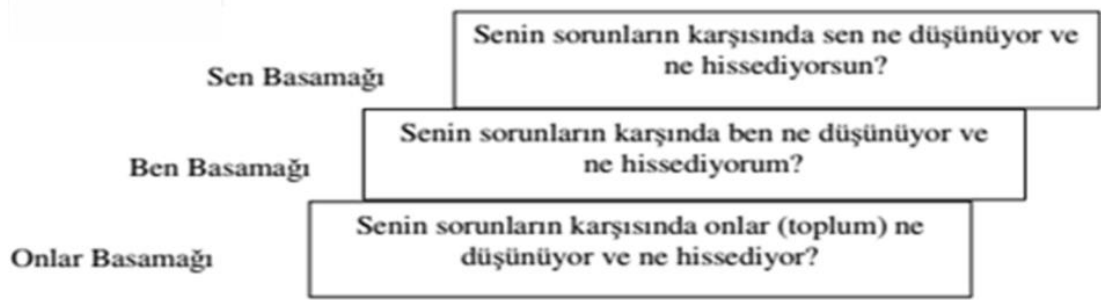
Empati üzerine yapılan tanımlar bir arada değerlendirildiğinde, bireylerin karşılarında yer alan kişilere ilişkin duygu, düşünce ve anlamlara dair farkındalık geliştirmesinin bu noktada yapılabilecek en geniş açıklama olduğu belirtilebilir. Empati yapma becerisi başka insanların fikir ve duygularını dolaylı şekilde yaşama, mutlulukları, acılarına ortak olma gibi davranışlara dayanmaktadır. Empati bu yönüyle duygusal ve bilişsel bir süreç şeklinde değerlendirilip bireylerin kendilerini karşılarında yer alan diğer kişilerin yerinde hayal etmesiyle kendi deneyimlerini hatırlamasını temel almaktadır (Ünal, 2007).

Empati, başka insanların yaşantılarına dayalı sonuçlara verilen tepki şeklinde nitelendirilebilir. Daha farklı bir söylemle, bireylerin kendilerini korku, sevinç ve üzüntü benzeri temel duygular ile öfke ve acı gibi daha kompleks duygular için duygusal ve zihinsel şekilde bir başkasının yerine koyabilme yeteneğidir (Kuzgun,

2006). Bireylerin olay ve durumlara başkalarının bakış açısıyla bakabilme, daha farklı değerlendirebilmeler yapabilme anlamını taşımaktadır. Empati ayrıca bireylere durumları çözümleyebilme ve nedensellik ilişkisi kurma yeteneği kazandırmaktadır. Bireylerin doğrudan söyleyemediği durum ve olaylardan çıkarımlarda bulunabilmesi de empatinin süreçleri içerisinde yer almaktadır (Singer, 2006).

1.1.2. Basamakları

Empatik tepkilerin ölçülebilmesi ve empatiye dair eğitimlerin verilebilmesi adına bu konuda tasniflere ihtiyaç duyulmuştur. Empati kavramına dair yapılan ilk sınıflandırma Carkhuff ve Traux tarafından yapılmış olup 9 basamaklı ifade edilmiştir. Ardından, Hammond ve çalışma arkadaşları toplamda 7 basamaklı empati tasnifi yapmışlardır. Türkiye’de ise empati basamakları, Dökmen (1988)’in çalışmalarında yer almış ve onlar basamağı, ben basamağı, sen basamağı, biz basamağı gibi basamakları temel almıştır (Dökmen, 1988).

Şekil 1. Empatinin Basamakları (Dökmen, 2012)

- 1. Onlar Basamağı:** Bu basamakta, karşılaştıkları problemleri anlamlandırmaya çalışan bireyler, problemler üzerinde durmayıp problemin sahiplerinin hislerini anlayamamaktadır. Bu basamakta sadece, toplumun bakış açısı yansıtılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla, toplumun ilgili problem karşısında gene düşünce yapısı dile getirir. Bu bağlamda, onlar basamağı hem düşünce hem duygu noktasında toplumu temel almaktadır (Dökmen, 2012).
- 2. Ben Basamağı:** Bu basamakta, empatik tepkiyi gösteren kişinin bencil bir yapıda olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, mevcut problemler yalnızca ilgili bireylerin kendi duygu ve düşünceleri bakımından değerlendirilmektedir. Problemi veya problemleri yaşayan kişilerin bu noktadaki duygu ve

düşünceleri dikkate alınmamaktadır. Bu basamakta, düşünce seviyesinde bir empatik tepki gösterilip problem yaşayan kişiler eleştirilmektedir. Ayrıca, problemlili kişilere akıl verilip problemlere yüzeysel tespitler yapılamaktadır. Ben basamağının duygu seviyesinde, empatiyi kuran bireyler dinledikleri problemlere dair kendi hislerini ifade ederken “böyle olmasına üzüldüm” demektedir (Dökmen, 2012).

3. **Sen Basamağı:** Bu basamakta düşünce seviyesinde problemleri dinleyen bireyler, ilgili problemlere kulak verip kendilerini karşılarında yer alan bireylerin yerlerine koymakaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, özdeşim yapıp başka insanların duygu ve düşünceleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu basamağın duygu seviyesindeki bireyler, kendilerini yine karşılarında yer alan bireylerin yerine koyup onlara ait duyguların benzeri hissedilmektedir (Rogers, 1975).
4. **Biz Basamağı:** İlk üç empati basamağı sonrasında, empatik ilişkiler süreci başlamaktadır. Biz basamağında, karşıdaki bireylerle empatik ilişkiler kurulabilmektedir. Bu basamağın düşünce seviyesinde yer alan bireyler, belli durum ve olaylar karşısında birbirlerinin neler düşünebildiklerini tahmin edebilme noktasında başarılı olmaktadırlar. Duygu seviyesindeki bireyler de, belli durum ve olaylar karşısında birbirlerinin hislerini tahmin edebilme noktasında başarılı olmaktadırlar. Buradan hareketle, biz basamağının empati kavramını aşip sempati şeklinde düşüldüğü söylenebilir (Dökmen, 1988).

1.1.3. Empatinin önemi

Bireyler arasında kurulan doğru iletişimin temel noktalarından biri empatik iletişim olarak belirtilmektedir. Bu noktada, çatışmalı iletişim, çatışmasız iletişim ve empatik iletişim olmak üzere üç farklı iletişim türünden söz edilebilir. Çatışmalı iletişim kuran bireyler yeterli bilgi edinme noktasında başarısız olup yalnız kalmaktadırlar. Çatışmasız iletişimde ise taraflar arasında karşılıklı biçimde yeterli bilgi alınmasına rağmen yine yalnız kalınmaktadır. Empatik iletişimde ise yeterli seviyede bilgi paylaşımı yaşanırken karşılıklı biçimde yalnızlık da giderilmektedir (Dökmen, 1987).

Bireylerle etkin iletişim kurulmasında empati yeteneğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Etkili empatik iletişim için başarılı bir gözlemci ve aktif dinleyici olunmalıdır. Başarılı bir gözlemci ve etkin dinleyici olmayı başarabilen bireyler çevrelerinde yer alan diğer kişilerin sadece sözlerini değil yüz ifadeleri, vücut dilleri ve tonlamalarına da dikkat edip karşılarında yer alan bireylerin his ve düşüncelerine ilişkin bilgi sahibi olabilmektedirler. Bu hususta, karşıda yer alan bireylerin içerisinde bulunduğu duygu durumu ile uyumlu tepkiler de gösterilebilmektedir (Dev, 2010).

Empati yeteneği bireylerin çevreleriyle ilişki ve iletişimlerinin daha kaliteli düzeyde olması ve olumlu yönde gelişmesine olanak vermektedir. Özellikle eğitim, sağlık, danışmanlık ve benzeri insan ilişkilerinin ön planda olduğu alanlarda empati, işe alınma ve kariyer gelişimi için bireylerin sahip olması elzem durumda olan bir kabiliyettir (Dökmen, 2012).

Empati yeteneği, insanların etkili iletişimde bulunabilmeleri, sosyal bilinç geliştirebilmeeri ve bu yönde edindiği becerileri yaşamlarına aktarabilmeleri adına önem arz etmektedir. Öte yandan empati becerisi, kişilere her bireyin benzer duyguları yaşayıp aynı fikirleri düşünmediği; her bireyin farklı bakış açılarının olabileceğini göstermektedir (Yaylacı, 2006).

1.1.4. Empati kuramları

Empati kuramları; çıkarsama, rol alma ve heyecan yayılması olmak üzere üç kuramdan meydana gelmektedir (Akbulut, 2010).

1.1.4.1. Çıkarsama

Çıkarsama, bireylerin sergilediği bedensel tepkilerin ele alınmasıyla onları anlamaya dayanmaktadır. Bu noktada, ilgili bireylerin ruhsal yaşantısı hakkında bir bilgi olmamasına rağmen, yapılacak yorumlamanın kaynağı empatiyi kuran kişilerin deneyimleri olmaktadır (Dökmen, 2012).

Bireyler, iç yaşantı duygularını, düşünce ve heyecanlarını koruma eğiliminde olmaktadır. İç dünyaya fizik, mimik, duruş, şekil ve davranışlar, adalelerin gerginlik veya gevşeklikler de eşlik etmektedir. Dolayısıyla, davranışların ruhsal ve bedensel açıdan zihinde birbirlerine bağlanmış olduğu belirtilebilmektedir. Bu

doğrultuda, karşıda yer alan bireylerin gösterdiği bedensel işaretlerin öznel biçimde değerlendirilmesinden söz edilebilir (Akbulut, 2010).

1.1.4.2. *Rol Alma*

Rol alma kuramı, Mead tarafından ortaya atılmıştır. Bu kuramda, karşıda yer alan bireyleri taklit etmek veya onların yerine kişinin kendilerini koyup bakış açısı yakalamak ve onların davranışlarına dair bekleyişler üretmeyi ihtiva etmektedir. Daha başka bir söylemle rol alma kuramı, empati kavramını mümkün hale getirilmesine odaklanmaktadır (Dökmen, 2012).

Empati becerisinin gelişmesi çocukluk döneminden beri başlamakta olup onların taklit kabiliyetine paralel biçimde çevrelerindeki taklit edip tekrarlamaya dayalıdır. Yeni doğan çocuklar kendilerini çevrelerinde yer alan bireylerden ayırt edememektedir. Dolayısıyla, kendileri ile gerçek durumlar arasında bulunan sınırları çizememektedirler. Bu durum da benlik olgusunun gelişmesine engel olmaktadır. Taklit ederek, çevresindekilerin rolünü oynayıp kendilerini çevrelerindeki yerine koymasıyla oluşturmaktadır. Çocuklar büyüdükçe oynadıkları oyunlar ve buna bağlı olarak roller de karmaşıklaşmaktadır. Çocuklar zamanla bedensel rol oynamayı zihinsel rol oynamaya doğru yönlendirmektedir. Giderek, oynanan roller artmakta ve çocuklar, yapacakları genelleştirmelerle çevrelerindeki kendilerini görme şekline ve kendilerine ne biçimde davrandıklarına ilişkin genel kavramları algılamaktadırlar (Akbulut, 2010).

1.1.4.3. *Heyecan Yayılması*

Empati kuramları içerisinde heyecan yayılmasını ortaya atan Harry Stack Sullivan'dir. Buna göre, çocuklarla anneleri arasında olan heyecansal bağın empati kavramına dayanmaktadır. Empati, anneyle çocuklar arasında bir iletişim kaynağıdır. Bu doğrultuda empatinin önemli olduğu dönem, çocukların 6-27 aylık olduğu dönemdir. Heyecan yayılması kuramına göre, başka bireyin heyecanını yakalayıp, onu kişinin kendisinin de yaşama hali empatidir. Gülen çocukların karşıdaki bireyleri güldürmesi ve korkan kişilerin ise karşıdaki bireyleri de korkutması, bireylerin birbirlerinin heyecanını yakaladığını ve empatinin kurulduğunu göstermektedir (Akbulut, 2010).

1.2. Prososyallik Kavramı

1.2.1. Tanımı

Prososyallik, bireylerin başka kişilere yardım edip onlara faydalı olmayı amaç edinen davranışlar bütünüdür. Prososyal davranışlar, çeşitli motivasyonlar ile görülmekle beraber genel olarak diğer kişilere pozitif olmayı hedeflemektedir. Bu davranışlar; rahatlatma, paylaşım yapma, avutma ve yardımlaşma benzeri çeşitli biçimlerde olabilmektedir (Karadağ ve Muhafçılar, 2009).

Dunfield'e göre, prososyal davranışlar sırasıyla araçsal ihtiyaçlar, maddi arzular ve duygusal rahatsızlıklar benzeri farklı duygusal durumların oluşması ile gözlenmektedir. Prososyal davranışların meydana gelmesi, negatif olay ve durumları tespit edip ilgili olay ve durumların sebeplerini kavrayabilme yeteneği ile ilişkili olduğundan, bu sınıflandırmada çeşitli tahminler yer almaktadır (Grusec, Davidov ve Lundell, 2002). Bu sınıflandırmaya göre;

- Negatif bir durum mevcut iken prososyal davranışların meydana gelme ihtimali, olumsuz bir durumun bulunmadığı zamanlara nazaran daha yüksektir.
- Farklı prososyal davranışlar, yaşa grubuna paralel olarak değişik zaman dilimlerinde ve sosyal-bilişsel kısıtlamalara ek olarak farklı gelişim yolları izlemelidir.
- Bireysel farklılıklar, temel kısıtlamaları nasıl etkilediği bağlamında prososyal davranışların farklı şekillerine değişik biçimde etki edebilmektedir.

Tablo 1'de, prososyal davranışların tanımı ve üstesinden gelinmesi gereken çeşitli olumsuz durumlara dayalı tasnifi paylaşılmıştır.

Tablo 1. Prososyal davranışların tanımlanması ve sınıflandırılması

	Araçsal ihtiyaçlar	Maddi arzular	Duygusal rahatsızlık
Problemi temsil etmek	Amaca yönelik davranışı tanımak	Olanaklara eşit olmayan erişimi kabul etmek	Olumsuz duygusal durumları tanımak
Çözüm	İstenmeyen sonuçları düzeltmek	Kaynakları eşit olarak dağıtmak	Olumsuz duygu durumlarını hafiflemek
Motivasyon	Olumsuz durumun hafiflediğini görme motivasyonu	Olumsuz durumun hafiflediği görme motivasyonu	Olumsuz durumun hafiflediği görme motivasyonu
	Yardım etme	Paylaşma	Rahatlatma

Tablo 1’de ifade edilen prososyal davranış kalıplarının yanı sıra bu davranışlar ayrıca ana ahlaki prensiplerini ve empati becerisini de ihtiva etmektedir. Prososyal davranışların çok boyutlu yapısı ve karmaşıklığı, geniş bir birey yelpazesıyla çevresel etmenler ile ilişkilidir. Prososyal davranışlar bağlam, alıcılar ve motivasyon benzeri etmenler kapsamında değişiklik göstermektedir. Bu durum spor gibi etkinliklerde prososyal davranışların incelenmesine ve anlaşılmasına olanak vermektedir (Foster, Wenseleers, ve Ratnieks, 2006).

1.2.2. Prososyal davranış biçimleri

Özgecilik, empati, sempati, yardımlaşma, paylaşma, iş birliği, perspektif alma, rol üstlenme, kendine değer verme, gönüllülük prososyal davranış şekillerinden bazıları olarak gösterilmektedir. Prososyal davranış şekilleri bireylerin hem kendileriyle hem de başkalarıyla uyum içinde ve olumlu yönde ilişki kurmasında önemlidir.

1.2.2.1. Özgecilik

Özgecilik kavramı, ilk olarak Auguste Comte tarafından kullanılmıştır (Tekin, 2019). Özgecilik üzerine yapılmış tanımlar temel olarak insanların başkaları için karşılıksız yapmış oldukları davranışları ifade etmektedir. Comte’ye göre özgecilik kavramı, bireylerin kendilerini farklı insanlara adanmasıdır. Comte bu yaklaşımında Kant’ın kişisel menfaat kavramına yönelik keskin bir karşı açıklama getirmez iken fayda davranımı adına işe yarayabilecek farklı etmenleri odağa almaktadır (Yavuzer, 2017). Bir diğer filozof Karl Marx’a göreyse özgecilik bir önceki tanımlardan farklı

şekilde, bireylerin sahip oldukları becerilerden yine şahsi ihtiyaçlara yönelik uzanan bir süreci ihtiva etmektedir (Karadağ ve Muhafçılar, 2009).

Batson vd. (1997) özgecilik üzerine yapılan tanımlamalara farklı bir açıdan yaklaşp özgecilik terimini ben merkezci özgecilik ile başkalarına dair özgecilik şeklinde iki biçimde değerlendirmeye almıştır. Bu değerlendirmede bireylerin kendi refahlarına öncelik verip başka kişilere yardım etmeleri benmerkezci özgecilik şeklinde tanımlanmaktadır. Farklı bireylerin refahına önem verip hareket etmek ise başkalarına dair özgeciliştir. Benmerkezci prososyal davranışlar, bireylerin kendilerini daha iyi bir ruh haline kavuşturmasına dair çabalarıdır. Özgecilik taşıyan prososyal davranışlarsa, özünde farklı insanlara odak olup bireylerin şahıslarıyla ilgili değildir. Başka insanlara dair prososyal davranışların ben merkezcilik taşıyan prososyal davranışlardan en büyük farkı, yardım etme davranışında bireylerin kendi istekleriyle gönüllü olmalarıdır (Becker ve Vance, 1993).

Özgecilikle prososyal davranışlar arasında pozitif yönlü bağlantı yer almaktadır. Ancak bazı araştırmacılar, özgecilik kavramının prososyal davranışlarla paralellik göstermeyen farklı özellikleri yansıtmaktadır. Normalde insanların prososyal davranışları sergilemelerinin altında dışsal bir ödül yatmazken bazen kişinin kendi iç dünyasında birilerine yardımcı olmak olumlu pekiştireç olmaktadır (Batson vd., 2008; Kitcher, 1998). Bu doğrultuda araştırmacılar, bireylerin sergiledikleri bütün faydalı eylemleri özverili davranışlar şeklinde değerlendirmektedir. Oysa özgecilik kavramının temelinde, dışarıdan bir pekiştireç beklememe; yalnızca yardıma muhtaç insanların iyiliklerine odaklanma yer almaktadır (Eisenberg, 2010).

Özgecilik nesillerin sürekliliği için önemli bir kavramdır. Bu doğrultuda, pek çok toplum tarafından özgecilik kavramının öğrenilip geliştirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir toplum için kuvvetlendiren özgecilik davranışıyla ilgili toplumun hayatta kalması adına önem arz etmektedir (Batson, 2010). Çocuklar erken gelişim dönemlerinin ardından yardımlaşma benzeri pozitif sosyal davranışları sergileseler de erken çocukluk döneminde yer alan çocuklar yardımlaşma davranışını ileri düzeyde sergilememektedir. Yetişkin bireylerle küçük çocuklar arasında tecrübe edinen etkileşim nedeniyle, çocukların erken çocukluk dönemlerinden sonra gelen ilkökul, ortaokul, lise gibi öğrenim zamanlarında sosyal yeteneklerinin daha net

olarak şekillenmektedir. Özgeciliik yönü ağır basan kişilerin hayatlarının ileriki dönemlerinde kendilerini gerçekleştirme şanslarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Ünal, 2007).

1.2.2.2. *Empati*

Empati, bireylerin başka kişilerin o an itibariyle yaşadıkları duygusal durumları ve bunu besleyen hisleri kavraması veya benzer bir duyguyu kendi içinde deneyimlemesidir (Kasatura, 1998). Diğer insanlarla empatik bir bağ kurarken birey, insanların davranışlarını ve hislerini anlayabilmek adına hayal gücünün kuvvetinden de faydalanmaktadır (Zahn-Waxler ve Radke-Yarrow, 1990). Daha farklı bir söylemle, diğer bireylerin mutluluklarını, dertlerini, kaygılarını yani bütün his ve fikirlerini anlamlandırabilmek adına kendilerini başkalarının yerine koyma yeteneği şeklindedir (Ersanlı ve Doğru Çabuker, 2015).

Hoffman (2000), empati becerisinin gelişme sürecini bireylerin kişisel hislerini kısa süreli olarak zihninde geri plana atıp başka bireylerin tecrübe ve hisleriyle daha fazla ilgilenmesi şeklinde değerlendirmektedir. Burada empati yapan bireyin kendi duygularını geri planda tutmasının sebebi olarak diğer insanın duygusal ve psikolojik ilgilerini kendi kendine karşılayamayışı gösterilebilmektedir (Ginsburg vd., 2003). Prososyal değer yargıları kişilerin motive olmalarını kolaylaştırır ve deneyimlerin ilerleme kaydetmesinde hislerin aktif bir rol almasıyla beraber empati kurulmasında da önemli bir yer tutmaktadır (Eisenberg vd., 2006).

Genel olarak, empatik tutumların prososyal davranışlardan hemen önce gerçekleştiği bilinmektedir. Başka bir ifade şekliyle, bireylerin empatik tutumlara dair yatkınlığının olması yardımlaşma ve diğer prososyal davranışların benimsenmiş olmasına zemin hazırlamaktadır (Preston ve DeWaal, 2002). Bazı araştırmacılar empatiyi prososyal davranışlar arasında değerlendirmektedir. Empatiyi prososyal davranışların temelini oluşturan bir beceri (Gönen ve Özer, 2016) şeklinde ele alan araştırmalar olmasına rağmen prososyal davranışlar için farklı bir dürtü kaynağı şeklinde değerlendiren çalışmalar da literatür içinde yer almaktadır. Ancak bazı durumlarda empatik tutumlar olmamasına rağmen prososyal davranışlar gözlenmemektedir (Yüksel, 2015).

1.2.2.3. Sempati

Empatik nitelikler sonucunda duygusal bir yansıma şeklinde oluşan ve diğer bireylerin içsel psikolojilerini anlayabilmek ve yorumlayabilmek adına lazım olan bilişsel becerilere sempati adı verilmektedir. Sempati davranışları, prososyal davranış biçimleri içinde değerlendirilmektedir. Sempati, çocuklarda prososyal davranış biçimlerinin sergilenme durumunu kolaya indirgeyip gözlem yapma düzeyini sıklaştırmaktadır (Bağcı, 2015).

Prososyal davranışlara benzer şekilde sempati becerisinin gelişiminde de ailenin önemli olduğu söylenebilir (Serttaş, 2019). Çocuklar ile arada yer alan iletişimin kaliteli düzeyde olabilmesi adına çocukların farklı insanların duygusal davranışları algılaması zorunludur. Çocukların yardımlaşma deneyimini tecrübe etmesi, yaşlılarıyla iletişimin devamlılığının sağlanması durumunda bu yeteneklerin kazanımında önemli bir yeri bulunmaktadır (Taygur-Altıntaş ve Yıldız Bıçakçı, 2017).

Empati ve sempati kavramları arasında yer alan çeşitli nitelikler konuyla ilgili incelemelerde bulunan psikolog ve filozoflar tarafınca zor belirlenmiştir. Bireyler empati kurdukları esnada kendi kimliklerini kaybetmemektedirler. Ancak buna rağmen sempatik davranışlar gösterirken karşısındakilerle duygusal birlik içerisinde olmaları da önemli olup farkındalıklarında azalma görülebilmektedir (Masalova, 2019).

Bireyler, empati becerisinde farklı biriymiş gibi hareket ediyorken, sempatideyse direkt başkası olabilmek temel alınmaktadır. Empati becerisinin ana amacı farklı kişileri anlayabilmeye dayalıyken, sempatinin amaçlarındaysa diğerleri gibi olabilmektir. Dolayısıyla, empati gösterilirken bireyler kendilerini karşılarındakilerin yerlerinde saymaktadırlar. Sempati gösterilirkense bireyler karşısındakilere refakat etmesi gerekmektedir. Özet olarak, farklı bireylerin başlarından neler geçtiğinden haberdar olmak empati kavramına açıklık getirirken başkalarıyla aynı deneyimleri edinmek ise sempati kavramına açıklık getirmektedir (Serttaş, 2019).

1.2.2.4. İş Birliği

Birden fazla bireyin ortak bir hedef doğrultusunda beraber çaba gösterdiği davranışlar olarak ele alınan iş birliği kavramı, prososyal davranışların diğerleri kadar önem arz etmektedir. Sosyal etkinliklerde, oyun ve faaliyetlerde birbirleriyle uyum içinde olan, faydalı davranışlar gösteren çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin daha yüksek olduğu araştırmaların ortak olarak elde ettikleri sonuçtur (Yavuzer, 2011).

Çocuklar genellikle erken çocukluk döneminde iş birliği yapmaya, bu sosyal yeteneklerini ergenlik benzeri bir sonraki gelişim dönemlerine taşımaktadır. Çocuklar, uyum sağlama ve iş birliği yetenekleri gelişim gösterdikçe yakın çevreleri başta olmak üzere diğer ortamlarda yer alan kişiler ve yaşlıları ile ne düzeyde ortak sosyal etkinliklerde bulunabileceklerini daha iyi anlamlandırabilmektedir (Yavuzer, 2011).

1.3. Yaşamda Uyum Kavramı

Diener'e (1994) göre, yaşam memnuniyeti, bireylerin algıladıkları yaşam koşullarını her kişi için benzersiz olan kendi kendilerine koydukları standartlarla karşılaştırdıkları yargısal süreci ifade etmektedir. Ancak bu kavramsallaştırma, memnuniyet ölçütü araştırmacının kendisi tarafından uygulandığı için bilişsel refahın belirgin ve sınırlı bir görüşünü karakterize edilebilmektedir. Bu doğrultuda, yaşamda uyumun yaşamdan memnuniyeti tamamlayabileceğini öne sürülebilir (Kjell ve diğerleri, 2013).

Yaşamda uyum, "bir kişinin yaşamının denge, dikkatli, yargısız kabul, uyum ve kişinin yaşamıyla uyumlu olup olmadığına dair küresel ve genel bir değerlendirme" anlamına gelir (Garcia ve diğerleri, 2014). Yaşamda uyumun gelişimi, psikolojik işleyişin bilişsel yönlerine dayanmaktadır. Bu yönler; fedakar zihinsel bağlılık (Dambrun ve Ricard 2011), uyum odaklı ikincil kontrol (Morling ve Evered 2006) ve zihinsel dayanıklılıktır (Kashdan ve Rottenberg 2010).

Dambrun ve Ricard (2011), refahın benliğin psikolojik işleyişinin niteliksel olarak farklı iki yönüyle bağlantılı olduğu teorik bir model öne sürmüşlerdir. Benliği sabit ve bağımsız bir varlık olarak algılamamanın, kişinin tatmin edici şeylere ve deneyimlere yaklaşmasına ve hoş olmayan veya tehdit edici olanlardan kaçınmasına

neden olan benmerkezci bir psikolojik işleyişe neden olduğunu savunmuşlardır. Tersine, benlik esnek ve başkalarıyla ve çevredeki tüm unsurlarla güçlü bir şekilde bağlantılı olarak görüldüğünde özverili bir psikolojik işleyiş ortaya çıkmaktadır (Dambrun ve Ricard, 2011).

Morling ve Evered (2006) ikincil kontrolü, "benliğin ayarlanması" ve "çevrenin kabulü" olmak üzere iki temel yönü içeren uyum odaklı olarak kavramsallaştırmıştır. Başka bir deyişle, ikincil kontrol hem durumu olduğu gibi kabul etmeyi hem de benliği o duruma uyacak şekilde ayarlamayı içerir. İkincil kontrolün altında yatan bu ilkelerin, ilişki duygularını teşvik ettikleri için esenliğe katkıda bulunduğunu savunmaktadır (Morling ve diğerleri, 2002).

Yaşam doyumunun aksine, yaşamdaki uyum, farkındalık ve psikolojik esneklik gibi kavramları içermektedir. Kjell ve diğerleri (2013), mevcut yaşam doyumunun, çevreyi kişinin beklentilerine göre değerlendirme yargılayıcı sürecini aşırı vurguladığını ve bunun da eksiklik ve tatminsizlik duygularına yol açabileceğini savundu. Farkındalık, içsel ve dışsal deneyimleri, bu deneyimi yargılamadan veya ayrıntılı olarak incelemeyi, olduğu gibi kabul etmeyi içermektedir (Kabat-Zinn, 1994). Öte yandan psikolojik esneklik, değişen durumsal taleplere uyum sağlama, zihinsel kaynakları yeniden düzenleme, bakış açısını değiştirme ve arzular, ihtiyaçlar ve yaşam alanları arasında dengeyi koruma düzenleme süreci olarak kavramsallaştırılmıştır (Kashdan ve Rottenberg, 2010).

1.4. Yaşam Doyumu Kavramı

Bu başlık altında, yaşam doyumu kavramının tanımı, yaşam doyumuna etki eden faktörler ve yaşam doyumuna ait kuramlar verilmiştir.

1.4.1. Tanımı

Yaşam doyumu, temel olarak insanların yaşamlarına kişisel ve duygusal bakımdan değerlendirme yapabilmeye dayanmaktadır (Diener ve Seligman, 2002). Bu değerlendirme, olay ve durumlara yönelik duygusal tepkilerin ve doyumun zihinsel entegrasyonudur. Bu doğrultuda yaşam doyumu kavramı, birtakım yayınlarda öznel iyi oluş biçiminde ele alınmaktadır (Myers ve Diener, 1995; Mcknight, Huebner ve Suldo, 2002).

Yaşam doyumu kavramı, daha çok zihinsel ve bedensel sağlık işaretlerine göre açıklanır. Dolayısıyla, kişilerin ekonomik durumları, evlilik durumları, iş hayatlarına ait özellikler dışında kalan bedensel ve zihinsel bakımdan kendilerini hissetmeleri ile ilgilidir. Bu bakımdan yaşam doyumu kavramının çalışma durumu, evlilik, arkadaş çevresi, sosyal etkinlikler vb. gibi durumlar ile ilişkisinden söz edilebilir (Diener,1984).

Yaşam doyumu üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde; yaşam doyumu yüksek bireylerin kişilerarası etkileşimlerinde başarılı oldukları tespit edilmiştir (Diener,1984). Buna ek olarak, yaşam doyumu seviyesinin bireylerde yer alan yaratıcılığa olumlu şekilde destek olması ve bağışıklık sistemlerinin güçlenmesi pek çok çalışmada tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yaşam doyumu yüksek bireylerin iş yaşamında daha verimli oldukları ve belirlenmiştir (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005).

Yaşam doyumu, mutlulukla ilişkili bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Bireyler gereksinimlerinin eksikliğini ne kadar hissederse ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında o düzeyde çabalamaktadır. Bu durum da insanların mutluluk seviyelerini yükseltmesi açısından önem arz etmektedir (Özer ve Karabulut, 2003). Bu bağlamda mutluluk düzeyi düşük olan bireylerin yaşam doyumlarının da düşük olduğu ifade edilebilir. İnsanların mutluluk seviyelerinde yükselme oldukça buna paralel nitelikte yaşam doyumlarında da artış hakkında fikir ileri sürülebilir. Bu durum da psikologların mutluluk ve yaşam doyumu kavramlarını beraber ele almalarına zemin hazırlamaktadır (Dikmen, 1995)

1.4.2. Yaşam doyumunu etkileyen faktörler

İnsanların yaşam doyumu üzerinde etkisi bulunan faktörler çoğunlukla demografik nitelikleri ihtiva etmektedir. Bu nitelikler; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, ekonomik gelir düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, çalışma hayatı ve bireylerin genel sağlık durumları şeklinde ifade edilmektedir (Dal, 2015).

1.4.3. Yaşam doyumu kuramları

Yaşam doyumu kuramları; aşağıdan yukarıya-yukarıdan aşağıya kuramı, telic kuramı, etkinlik kuramı, yargı kuramı ve bağ kuramı şeklindedir.

1.4.3.1. Aşağıdan Yukarıya-Yukarıdan Aşağıya Kuramı

Bu kurama göre, bireyler deneyimledikleri sorunlar ve aldıkları hazlara dair içsel değerlendirmeler yapmanın ardından mutlu ya da mutsuz olduklarının kararını vermektedirler. Bu kuram için, bireylere haz veren durumlar ve onların hayata dair kazandıkları doyumların çok olması önem arz etmektedir (Eryılmaz, 2009). Bu kuramda çevresel durumların ve demografik niteliklerin mutluluk üzerinde etkisinin olup olmadığı ele alınmıştır (Diener, 1984).

Yukarıdan aşağıya kuramında, mutluluk, genel bireysel bir nitelik olarak bireyin olaylara tepkisini göstermektedir. Ancak Demokritos ise mutluluğun şans veya dış faktörlerle ilişkili olmadığı, daha çok kişilerin zihninde meydana geldiği belirtilmektedir (Lance, Mallard ve Michalos, 1995).

1.4.3.2. Telic Kuramı

Bu kuram, Wilson'ın çalışmalarına dayanmakta olup 20. yüzyılın ikinci yarısında geliştirilmiştir. Telic kuramının temelinde, insanların gereksinimlerini karşılama noktasında mutluluk ve doyum için zemin hazırlamaktadır. Ayrıca bu durumun tersinde ise mutsuzluk ve doyumsuzluğun olduğu söylenebilir. Daha arklı bir ifadeyle, iyi olmanın ve mutluluğun hedef veya gereksinimler kapsamında olduğu ve sadece bu durumun gerçekleşmesine bağlı olarak ihtimal kazanabileceği ifade edilmektedir (Gümüş, 2006).

Telic kuramına göre bireylerin doğuştan veya sonradan deneyimledikleri birçok ihtiyaçları ya da amaçları vardır. Bu çerçevede amaçlar öğrenilmiş ihtiyaçlardır. Yemek yeme, içme ya da güvenlik evrensel bir gereksinim iken, başarı öğrenilmiş bir amaçtır. Bu bağlamda amaçlar bilinçli biçimde talep edilen bireysel isteklerdir ve kişiler bazı önemli amaçlarına ulaştıklarında mutluluk duygusu içinde olurlar (Diener, 1984).

1.4.3.3. Etkinlik Kuramı

Etkinlik kuramı, mutluluğun bireyin kendi faaliyetlerinden kaynaklandığı düşüncesine dayanmaktadır. Aristoteles bu kuramın ilk ve en önemli temsilcisidir. Onun düşüncesi kapsamında mutluluk, bireyin erdemli etkinliklerinden oluşmaktadır. Etkinlik kuramının ana düşüncesi, bireyin kendini anlayabilmesinin mutluluğu azalttığı şeklinde belirtilmiştir. Sürekli olarak mutluluğa ulaşmak fikri üzerinde durmak manasızdır. Bu anlayış kapsamında, insanlar önemli etkinliklerini odağa alırsa mutlu olacaklardır (Diener, 1984).

Etkinlik kuramına göre, kişinin ilgilendiği etkinlik kolay ise sıkıcı ve zorsa kaygı verici olmaktadır. Etkinlik kuramcıları mutluluğun tavırlardan kaynaklandığının altını çizmektedirler. Ancak etkinlik kuramıyla telic kuramı karşıt görüşleri savunmamaktadır. Bu kuramlar daha çok birbirini bütünleyici özelliktedir (Yetim, 1991).

1.4.3.4. Yargı Kuramı

Yargı Kuramı'na göre, yaşam doyumu bazı ölçülerin gerçek durumlarla kıyas edilmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Eğer gerçek durumlar ölçülere yaklaşırsa doyum oluşur. Doyum hâlinde kişinin bilinci yerindedir. Söz konusu duygu durumu olduğundaysa ölçülerle bilinçdışı mukayese yapılır. Yargı kuramında, bireyin kullandığı ölçüler birinci plandadır (Arasan-Acar, 2010).

Birey kendisini mukayese ettiği kişilere göre yorumlar. Bu doğrultuda yapılan mukayeseler, aynı zamanda kişinin psikolojik sağlığına da etki etmektedir. Buna ilaveten, bireyin kendisinden daha fena durumdaki kişilerle yaptığı kıyaslamaların bireyin yaşam doyumunu yükselttiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, başka kişilerin zor şartlar altında yaşadığını düşünen bireylerin kendi durumlarına bakarak hayattan aldıkları doyum seviyesi de farklılık göstermektedir (Arasan-Acar, 2010).

1.4.3.5. Bağ Kuramı

Bu yaklaşıma göre, yaşam doyumunun ana ögesi bireylerin olaylara yükledikleri anlamlardır. Birey için pozitif olaylar içsel şartlara bağlanıyor ise bu durum mutluluk nedenine dönüşmektedir (Dal, 2015). Mutluluk ile ilgili genel zihinsel yaklaşım, onun hafızada bir bağlantısının bulunması üstünedir. Hafıza ağları

üzerine yapılan incelemeler, mutlu kişilerin birbiriyle pozitif ilişkilerle alakalı zengin bir ağının bulunduğunu göstermektedir. Bunun tersine, mutsuz bireylerin birbiri ile negatif ilişkilerle bağlı, sınırlı ve izole bağlarla sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Pozitif ağları olan bireyler, olaylar karşısında pozitif olarak tepki vermektedir (Yetim, 1991).

İlgili literatür incelendiğinde, üstün zekalı bireyler üzerine yapılan çalışmaların genellikle akademik başarıya odaklandığı belirlenmiştir. Ancak bu öğrencilerin sosyal-duygusal gereksinimleri ve bu gereksinimlerin yaşam kalitelerine olan etkileri sınırlı olarak araştırılmaktadır (Kaya, 2015). Benzer nitelikli çalışmalar incelendiğinde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişkiye yanıt veren bir çalışmanın halihazırda mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Nitekim bu 4 değişkenin bir arada değerlendirildiği bir çalışma güncel olarak literatürde yer almamaktadır. Yapılan benzer konulu araştırmalarda bu değişkenlerden birkaç tanesi arasındaki ilişki incelenmiş olması, araştırma sonuçlarının önemini ortaya koyan bir detaydır. Örneğin; Bağcı-Çetin (2021) tarafından yürütülen araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, Ayten (2009)'ın çalışmasında ise prososyal davranışlar ile empati düzeyi ortak bir zeminde buluşturulmuştur. Buna ek olarak, Kürüm ve Ekşi (2022) tarafından yapılan araştırmada ise kimlik kavramı üzerinde durulmuş olup bu doğrultuda empati, prososyallik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Son olarak, Tayınmak ve Furtuna (2022) tarafından yürütülen çalışmada ise göçmenlere yönelik tutuma empati ve yaşam doyumu çerçevesinden inceleme yapılmıştır. Bu çalışmalara ek olarak, Kaya ve Orçan (2019) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin ve Duy ve Yıldız (2014) tarafından yürütülen araştırmada ilkokul öğrencilerinin empati düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, Ayten (2009), Karaman vd. (2017) ve Korkmaz ve Hacıkeleşoğlu (2021) tarafından yürütülen araştırmalarda empati ile prososyallik değişkenleri ortak bir zeminde buluşturulmuştur. Bu noktada, literatürdeki benzer çalışmaların lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından yetersiz olduğu; bu araştırmada elde edilen sonuçların da literatüre derinlik kattığı savunulabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan araştırmanın metodolojik bilgisi sunulmuştur. Bu doğrultuda, araştırmanın modeli, kapsadığı evren ve örneklem, veri toplama araçları ve veri analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri, bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma konusu dikkate alındığında, çalışmanın tarama modelinde yürütülmesine karar verilmiştir. Tarama modelindeki araştırmalarda, çok sayıda katılımcıdan veri toplanarak genel durum tespiti yapılmaktadır (Wellington, 2006). Ayrıca bu araştırmalarda, depresyon, kaygı, yaşam doyumu, sosyal beceri, özyeterlik, bağlanma stilleri, doyum, tutum, başarı vb. gibi değişkenler başta olmak üzere birden fazla değişken incelenebilmektedir. Yapılan incelemelerde hem ilgili değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisi değerlendirilmekte hem de bu değişkenlerin demografik faktörler kapsamında karşılaştırılması yapılmaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2006; Karasar, 2009).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, 2025-2026 eğitim ve öğretim yılında İstanbul ve Kocaeli ilinde öğrenim gören üstün zekalı lise öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, belirli özelliklere sahip ve ulaşılması sınırlı bireylerin yer aldığı bir popülasyondan örneklem oluşturmayı gerektiren bir yöntemdir (Erkuş 2012). Yapılan güç analizinde katılımcı sayısının minimum 52 kişi olması öngörülmüştür (Ek-I). Ancak katılımcı sayısının artmasına paralel olarak bulguların güvenilirliğinin yükseldiği göz önüne alındığında, araştırmanın örneklem grubunun evren içinden seçilmiş 188 öğrenci olmasına karar verilmiştir.

Tablo 2. Üstün zekalı öğrencilerin demografik bilgileri (n=188)

Değişken	Grup	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	115	61.2
	Erkek	73	38.8
Yaş Grubu	13	3	1.6
	14	15	8.0
	15	49	26.1
	16	58	30.9
	17	38	20.2
	18	25	13.3
Kardeş Sayısı	Hiç yok	27	14.4
	1 kardeş	85	45.2
	2 kardeş	42	22.3
	3 kardeş ve üzeri	34	18.1
Doğum Sırası	İlk çocuk	95	50.5
	İkinci çocuk	67	35.6
	Üç ve üzeri	26	13.8
Aile Gelir Algısı	Kötü	11	5.9
	Orta	127	67.6
	İyi	50	26.6
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul	37	19.7
	Ortaokul	27	14.4
	Lise	72	38.3
	Üniversite	52	27.7
Baba Öğrenim Durumu	İlkokul	29	15.4
	Ortaokul	29	15.4
	Lise	67	35.6
	Lisansüstü	63	33.6
Sınıf Düzeyi	9. sınıf	36	19.1
	10. sınıf	53	28.2
	11. sınıf	43	22.9
	12. sınıf	56	29.8
Ailede Başka Üstün Zekalı Birey Olma Durumu	Evet	85	45.2
	Hayır	103	54.8
Toplam		188	100.0

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan lise kademesindeki üstün zekalı öğrenciler genel olarak; kız (%61.2), 16 yaşında (%30.9), 1 kardeş sahibi (%45.2), ilk çocuk olarak doğmuş (%50.5), aile geliri orta düzeyde olan (%67.6), annesi lise mezunu (%38.3), babası lise mezunu (%35.6) 12. sınıf öğrencisi (%29.8), ailesinde başka üstün zekalı birey bulunmayan (%54.8) kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Üstün zekalı öğrencilerin kişisel bilgileri (n=188)

Değişken	Grup	f	%
Boş Zamanlarını Değerlendirme Şekli	Sosyal medyada vakit geçirme	72	38.3
	Arkadaşlarıyla sohbet etme	64	34.0
	Ailemle gezi ve etkinliklere katılma	20	10.6
	Diğer	32	17.0
Liderlikten Hoşlanma Durumu	Evet	134	71.3
	Hayır	54	28.7
Sosyal Olarak Kendini Tanımlama Şekli	İçe dönük	63	33.5
	Dışa dönük	125	66.5
En Çok Tercih Edilen Sosyal Aktivite	Spor	67	35.6
	Kültürel etkinlikler	24	12.8
	Kulüp etkinlikleri	34	18.1
	Bireysel aktiviteler vb.	40	21.3
	Diğer	23	12.2
En Güçlü Beceri	İletişim	71	37.8
	Empati	73	38.8
	İş birliği	31	16.5
	Diğer	13	6.9
Başkalarının Duygusunu Anlama Becerisi	Zayıf	7	3.7
	Orta	67	35.6
	Güçlü	114	60.6
Arkadaşlar Arasında Sorun Çözmede Alınan Rol	Hiç	7	3.7
	Nadiren	33	17.6
	Sıklıkla	106	56.4
	Çok sık	42	22.3
Toplam		188	100.0

Tablo 3'e göre, araştırmaya katılan lise kademesindeki üstün zekalı öğrenciler genel olarak; boş zamanlarında sosyal medyada zaman geçiren (%38.3), liderlikten hoşlanan (%71.3), sosyal olarak kendisini dışa dönük olarak tanımlayan (%66.5), en çok sportif aktiviteleri tercih eden (%35.6), en güçlü becerisinin empati olduğunu düşünen (%38.8), başkalarının duygularını anlama noktasında güçlü olduğunu düşünen (%60.6) ve arkadaşlar arasına sorun çözmede sıklıkla rol alan (%56.4) kişilerden oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmaya ait veriler; Kişisel Bilgi Formu, Adolesanlarda Empati ve Sempati Kurma Ölçeği, Ergen Prososyallik Ölçeği, Yaşamda Uyum Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği'nin örneklem grubuna uygulanmasıyla toplanmıştır.

2.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin kişisel niteliklerinin saptanmasında araştırmacının geliştirdiği Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır (Ek-C). Bu formdaki sorular; katılımcı öğrencilerin cinsiyet, yaş grubu, kardeş sayısı, doğum sırası, aile gelir algısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, sınıf düzeyi, ailede başka üstün zekalı birey olma durumu, boş zamanlarını değerlendirme şekli, liderlikten hoşlanma durumu, sosyal olarak kendini tanımlama şekli, en çok tercih edilen sosyal aktivite, en güçlü beceri, başkalarının duygusunu anlama becerisi ve arkadaşlar arasında sorun çözmede alınan rol gibi bilgilerin toplanmasına yöneliktir.

2.3.2. Adolesanlarda empati ve sempati kurma ölçeği

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeylerinin belirlenmesinde Vossen, Piotrowski ve Valkenburg (2015) tarafından geliştirilip Zengin, Yalçınoglu-Çaka ve Çınar (2018) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Adolesanlarda Empati ve Sempati Kurma Ölçeği kullanılmıştır (Ek-D).

Adolesanlarda Empati ve Sempati Kurma Ölçeği, katılımcıların 1-5 arasında derecelendirme yaptığı 12 yargıdan meydana gelen bir veri toplama aracıdır. Dolayısıyla, katılımcı puanları 12 ile 60 arasında değişmektedir. Katılımcıların

ölçekten aldıkları puanlar yükseldikçe, empati düzeyleri de yükselmektedir. Yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin 3 alt boyuttan meydana geldiği belirlenmiştir. Bu boyutların Cronbach's α güvenirlik değerleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Adolesanlarda empati ve sempati kurma ölçeğinin güvenirlik bilgileri

Boyut	Orijinal Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi	Bu Çalışmada Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi
Toplam	.78	Orta	.79	Orta
Sempati	.75	Orta	.76	Orta
Bilişsel Empati	.63	Orta	.76	Orta
Duygusal Empati	.63	Orta	.63	Orta

Tablo 4'te yer alan Cronbach's α katsayılarına göre, ölçeğin orijinal formunda toplam puan ($\alpha=.78$) ile sempati ($\alpha=.75$), bilişsel empati ($\alpha=.63$) ve duygusal empati ($\alpha=.63$) boyutlarında yapılan ölçümler orta düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir. Ayrıca, bu araştırmada da ölçeğin toplam puanı ($\alpha=.79$) ile sempati ($\alpha=.76$), bilişsel empati ($\alpha=.76$) ve duygusal empati ($\alpha=.63$) boyutlarında yapılan ölçümler orta düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir.

2.3.3. Ergen prososyallik ölçeği

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyinin belirlenmesinde Ata ve Artan (2020) tarafından geliştirilen Ergen Prososyallik Ölçeği kullanılmıştır (Ek-E).

Ergen Prososyallik Ölçeği, katılımcıların 1-5 arasında derecelendirme yaptığı 20 yargıdan meydana gelen bir veri toplama aracıdır. Dolayısıyla, katılımcı puanları 20 ile 100 arasında değişmektedir. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar yükseldikçe, prososyallik düzeyleri de yükselmektedir. Yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin 2 alt boyuttan meydana geldiği belirlenmiştir. Bu boyutların Cronbach's α güvenirlik değerleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Ergen prososyallik ölçeğinin güvenirlik bilgileri

Boyut	Orijinal Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi	Bu Çalışmada Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi
Toplam	.79	Orta	.81	Yüksek
İçsel Prososyallik	.86	Yüksek	.83	Yüksek
Dışsal Prososyallik	.88	Yüksek	.76	Orta

Tablo 5'te yer alan Cronbach's α katsayılarına göre, ölçeğin orijinal formunda toplam puana ($\alpha=.79$) dair yapılan ölçümler orta; içsel prososyallik ($\alpha=.86$) ve dışsal prososyallik ($\alpha=.88$) boyutlarında ise yüksek düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir. Ayrıca, bu araştırmada da ölçeğin toplam puanı ($\alpha=.81$) ve içsel prososyallik ($\alpha=.76$) boyutunda yapılan ölçümler yüksek; dışsal prososyallik boyutunda yapılan ölçümler ($\alpha=.76$) ise orta düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir.

2.3.4. Yaşamda uyum ölçeği

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeylerinin belirlenmesinde Kjell vd. (2016) tarafından geliştirilip Satıcı ve Tekin (2017) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Yaşamda Uyum Ölçeği kullanılmıştır (Ek-F).

Yaşamda Uyum Ölçeği, katılımcıların 1-5 arasında derecelendirme yaptığı 5 yargıdan meydana gelen bir veri toplama aracıdır. Dolayısıyla, katılımcı puanları 5 ile 25 arasında değişmektedir. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar yükseldikçe, yaşamda uyum düzeyleri de yükselmektedir. Yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin tek boyutlu yapıda olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin Cronbach's α güvenirlik değeri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Yaşamda uyum ölçeğinin güvenirlik bilgileri

Boyut	Orijinal Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi	Bu Çalışmada Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi
Toplam	.83	Yüksek	.78	Orta

Tablo 6'ya yer alan Cronbach's α katsayılarına göre, ölçeğin orijinal formunda yapılan ölçümler ($\alpha=.83$) yüksek; bu çalışmada yapılan ölçümler ($\alpha=.78$) ise orta düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir.

2.3.5. Yaşam doyumu ölçeği

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinin belirlenmesinde Diener vd. (1985) tarafından geliştirilip Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır (Ek-G).

Yaşam Doyumu Ölçeği, katılımcıların 1-7 arasında derecelendirme yaptığı 5 yargıdan meydana gelen bir veri toplama aracıdır. Dolayısıyla, katılımcı puanları 7 ile 35 arasında değişmektedir. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar yükseldikçe, yaşam doyumu düzeyleri de yükselmektedir. Yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin tek boyutlu yapıda olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin Cronbach's α güvenirlik değeri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Yaşam doyumu ölçeğinin güvenirlik bilgileri

Boyut	Orijinal Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi	Bu Çalışmada Cronbach's α	Güvenirlik Düzeyi
Toplam	.88	Yüksek	.83	Yüksek

Tablo 7'ye yer alan Cronbach's α katsayılarına göre, ölçeğin hem orijinal formunda ($\alpha=.88$) hem de bu çalışmada ($\alpha=.83$) yapılan ölçümler yüksek düzeyde güvenilir sonuçlar vermiştir.

2.4. Verilerin Toplama Süreci

Bu araştırmaya ait veri toplama sürecine geçmeden önce, araştırma sürecinde kullanılan veri toplama araçlarını geliştiren araştırmacılardan ilgili ölçekleri kullanabilmek adına izin alınmıştır (Ek-H). Ayrıca, İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 09.05.2025 tarihli ve 2025-07-04 karar numaralı Etik Kurul İzni alınmıştır (Ek-A). Buna ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Modülü üzerinden MEB.TT.2025.026300.02 numaralı Araştırma İzni alınmıştır (Ek-B).

Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan izinlerin alınmasının ardından araştırma anketleri Googla Forms üzerinden dijital ankete dönüştürülmüştür. Daha sonra, araştırmanın amaçları ve araştırma sürecinde elde edilecek verilerin nerelerde kullanılacağı öğrencilere detaylı olarak açıklanmıştır. Ardından öğrenci ve velilerinden yazılı onay alınmış olup anket uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamada, öğrencilere gönüllü katılım esasına göre çalışmaya dahil olabilecekleri belirtilerek, çalışma sorularını cevaplama sırasında isim yazmalarına gerek olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, veri toplama işleminin tüm öğrenciler için aynı koşullarda gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir.

Araştırma verileri toplandıktan sonra, Google Forms üzerinden elde edilen Microsoft Office Excel dosyası indirilmiş ve katılımcı cevapları SPSS-28 istatistik programına aktarılmıştır. Bu süreçte, her yanıt kodlanmış olup ilgili kodlar SPSS-28 istatistik programında tanımlanmış ve analizlerin yapılmasına başlanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin katılımıyla elde ettiği verilerin analizinde, SPSS-28 istatistik programı kullanılarak analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak, araştırmaya katılan üstün zekalı öğrencilerin demografik bilgilere dair frekans ve yüzde analizleri yapılmış ve Evren ve Örneklem başlığında sunulmuştur.

Katılımcı öğrencilerin empati, prososyalite, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine yönelik toplanan veriler analiz edilmeden önce ilgili verilerin normalite kontrolleri sağlanmıştır. Normalite kontrollerinin yapılmasında izlenen pek çok yöntem vardır. Yalçıntaş (2019)'a göre, sosyal bilimlerde yürütülen araştırmaların normalite kontrolleri çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesap edilmesiyle kontrol edilmektedir. Bu noktada, Büyüköztürk (2010)'ün ifadesine göre ilgili değerlerin ± 1.00 , Tabachnick ve Fidell (2013)'in ifadesine göre ± 1.50 ve George ile Mallery (2010)'ye göre ise ± 2.00 değerleri normal dağılım varsayımını karşılamaktadır.

Tablo 8. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu verilerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçek	Boyut	Çarpıklık		Basıklık	
		İst.	S.H.	İst.	S.H.
Empati	Toplam	-.64	.18	.95	.35
	Sempati	-1.05	.18	1.39	.35
	Bilişsel Empati	-.70	.18	1.06	.35
	Duygusal Empati	-.09	.18	-.02	.35
Prososyallik	Toplam	-.21	.18	.29	.35
	İçsel Prososyallik	-.45	.18	.16	.35
	Dışsal Prososyallik	-.46	.18	.77	.35
Yaşamda Uyum	Toplam	-.60	.18	.68	.35
Yaşam Doyumu	Toplam	.00	.18	-.53	.35

Tablo 8’de, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine ilişkin toplanan verilerin çarpıklık ile basıklık değerleri sunulmuştur. Bu minvalde, tüm değerlerin ± 2.00 aralığı içinde bulunduğu saptanmış olup ilgili verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığı belirlenmiştir.

Kul (2014)’a göre, bir araştırmada kullanılacak analizlere karar verebilmek için ilgili araştırmanın verilerini dikkate almak gerekmektedir. Bu doğrultuda, normal dağılım varsayımını karşılayan araştırmalarda parametrik yöntemler tercih edilmelidir. Dolayısıyla, bu araştırmada da parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin demografik değişkenlere dayalı karşılaştırılmasında fark analizleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri cinsiyete göre karşılaştırılırken bağımsız gruplar t testi; sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile gelir

durumu, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumuna göre karşılaştırılırken ise ANOVA kullanılmıştır. ANOVA’da meydana gelen anlamlı farkların saptanmasında Post-Hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan araştırmanın analiz sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler, araştırma problemlerine yanıt verecek biçimde düzenlenerek sunulmuştur.

3.1. Tanımlayıcı Bulgular

Araştırma kapsamında, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine yönelik tanımlayıcı istatistikler hesap edilip Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine ait tanımlayıcı istatistikler

Ölçek	Boyut	n	min	max	$\bar{x}$	ss
Empati	Toplam	188	22.00	59.00	44.40	6.41
	Sempati	188	9.00	25.00	20.36	3.26
	Bilişsel Empati	188	5.00	20.00	15.10	2.81
	Duygusal Empati	188	3.00	15.00	8.95	2.55
Prososyallik	Toplam	188	34.00	95.00	70.51	10.42
	İçsel Prososyallik	188	16.00	55.00	40.96	7.29
	Dışsal Prososyallik	188	9.00	44.00	29.55	6.17
Yaşamda Uyum	Toplam	188	6.00	25.00	18.27	3.71
Yaşam Doyumu	Toplam	188	7.00	35.00	21.98	6.25

Tablo 9’daki tanımlayıcı bulgulara göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyi (44.40 ± 6.41) olarak bulunmuştur. Ayrıca, sempati boyutu (20.36 ± 3.26) en yüksek boyut olarak tespit edilmiş iken duygusal empati ise (8.95 ± 2.55) olarak bulunmuştur.

Tablo 9'daki tanımlayıcı bulgulara göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyi (70.51 ± 10.42) olarak bulunmuştur. Ayrıca, içsel prososyallik boyutu (40.96 ± 7.29) en yüksek boyut olarak tespit edilmiş iken dışsal prososyallik ise (29.55 ± 6.17) olarak bulunmuştur.

Tablo 9'daki tanımlayıcı bulgulara göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyi (18.27 ± 3.71) ve yaşam doyumu düzeyi (21.98 ± 6.25) ise şeklinde tespit edilmiştir.

3.2. Araştırma Problemlerine Yönelik Bulgular

Araştırma problemleri kapsamında, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri demografik değişkenlere dayalı karşılaştırılmıştır. Yapılan mukayeselerde, cinsiyete göre analizler bağımsız gruplar t testi; sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile gelir durumu, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumuna göre analizler ise ANOVA ile yapılmıştır. ANOVA'da meydana gelen anlamlı farkların saptanmasında Post-Hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 10. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Empati (Toplam)	Kız	115	46.16	5.42	186	4.99	.000
	Erkek	73	41.64	6.91			
Sempati	Kız	115	20.95	2.82	186	3.20	.002
	Erkek	73	19.42	3.68			
Bilişsel Empati	Kız	115	15.75	2.25	186	4.17	.000
	Erkek	73	14.07	3.28			
Duygusal Empati	Kız	115	9.46	2.47	186	3.54	.001
	Erkek	73	8.15	2.48			
Prososyallik (Toplam)	Kız	115	72.76	9.75	186	3.86	.000
	Erkek	73	66.96	10.50			
İçsel Prososyallik	Kız	115	42.61	6.54	186	4.06	.000
	Erkek	73	38.36	7.69			
Dışsal Prososyallik	Kız	115	30.15	6.12	186	1.68	.10
	Erkek	73	28.60	6.19			
Yaşamda Uyum (Toplam)	Kız	115	18.30	3.30	186	.14	.89
	Erkek	73	18.22	4.30			
Yaşam Doyumu (Toplam)	Kız	115	22.18	5.79	186	.56	.58
	Erkek	73	21.66	6.94			

Tablo 10'daki bağımsız gruplar t testi bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($t_{186}=4.99$; $p<.05$), sempati ($t_{186}=3.20$; $p<.05$), bilişsel empati ($t_{186}=4.17$; $p<.05$), duygusal empati ($t_{186}=3.54$; $p<.05$), prososyallik toplam puanı ($t_{186}=3.86$; $p<.05$) ve içsel prososyallik ($t_{186}=4.06$; $p<.05$) boyutunda kız öğrencilerin puanı erkek öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak dışsal prososyallik ($t_{186}=1.68$; $p>.05$), yaşamda uyum ($t_{186}=.14$; $p>.05$) ve yaşam doyumu ($t_{186}=.56$; $p>.05$) düzeylerinde ise cinsiyete göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Tablo 11. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin sınıf düzeyine göre karşılaştırılması

Boyut	Sınıf Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	9. sınıf	36	43.81	6.59	.40	.76	
	10. sınıf	53	44.19	7.17			
	11. sınıf	43	44.19	6.20			
	12. sınıf	56	45.16	5.78			
Sempati	9. sınıf	36	20.44	3.52	.06	.98	
	10. sınıf	53	20.34	3.46			
	11. sınıf	43	20.19	3.45			
	12. sınıf	56	20.45	2.79			
Bilişsel Empati	9. sınıf	36	14.83	3.15	.22	.88	
	10. sınıf	53	15.08	2.91			
	11. sınıf	43	15.35	2.53			
	12. sınıf	56	15.09	2.74			
Duygusal Empati	9. sınıf	36	8.53	2.42	1.95	.12	
	10. sınıf	53	8.77	2.59			
	11. sınıf	43	8.65	2.88			
	12. sınıf	56	9.63	2.24			
Prososyallik (Toplam)	9. sınıf	36	72.78	11.09	.88	.45	
	10. sınıf	53	70.21	9.53			
	11. sınıf	43	70.67	10.59			
	12. sınıf	56	69.20	10.67			
İçsel Prososyallik	9. sınıf	36	41.14	6.66	.14	.94	
	10. sınıf	53	40.42	6.89			
	11. sınıf	43	41.26	7.68			
	12. sınıf	56	41.13	7.87			
Dışsal Prososyallik	9. sınıf	36	31.64	6.44	2.54	.06	
	10. sınıf	53	29.79	5.28			
	11. sınıf	43	29.42	6.40			
	12. sınıf	56	28.07	6.36			
Yaşamda Uyum (Toplam)	9. sınıf	36	17.64	3.57	.87	.46	
	10. sınıf	53	17.94	3.75			
	11. sınıf	43	18.74	4.06			
	12. sınıf	56	18.61	3.49			
Yaşam Doyumu (Toplam)	9. sınıf	36	23.06	6.37	2.18	.09	
	10. sınıf	53	22.74	6.71			
	11. sınıf	43	22.42	6.07			
	12. sınıf	56	20.23	5.64			

Tablo 11'deki ANOVA bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($F_{(3,184)}=.40$; $p>.05$), sempati ($F_{(3,184)}=.06$; $p>.05$), bilişsel empati ($F_{(3,184)}=.22$; $p>.05$), duygusal empati ($F_{(3,184)}=1.95$; $p>.05$), prososyallik toplam puanı ($F_{(3,184)}=.88$; $p>.05$) ve içsel prososyallik ($F_{(3,184)}=.14$; $p>.05$), dışsal prososyallik ($F_{(3,184)}=2.54$; $p>.05$), yaşamda uyum ($F_{(3,184)}=.87$; $p>.05$) ve yaşam doyumu ($F_{(3,184)}=2.18$; $p>.05$) düzeylerinde ise sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Tablo 12. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin kardeş sayısına göre karşılaştırılması

Boyut	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Hiç yok	27	43.00	5.81	2.17	.09	
	1 kardeş	85	43.59	6.98			
	2 kardeş	42	45.67	6.03			
	3 kardeş ve üzeri	34	46.00	5.43			
Sempati	Hiç yok	27	19.70	3.06	.88	.45	
	1 kardeş	85	20.21	3.33			
	2 kardeş	42	20.93	3.38			
	3 kardeş ve üzeri	34	20.53	3.08			
Bilişsel Empati	Hiç yok	27	14.74	2.75	1.07	.36	
	1 kardeş	85	14.85	3.13			
	2 kardeş	42	15.71	2.51			
	3 kardeş ve üzeri	34	15.24	2.28			
Duygusal Empati	Hiç yok	27	8.56	2.41	4.07	.01	4>2
	1 kardeş	85	8.53	2.52			
	2 kardeş	42	9.02	2.55			
	3 kardeş ve üzeri	34	10.24	2.37			
Prososyallik (Toplam)	Hiç yok	27	68.22	9.49	1.44	.23	
	1 kardeş	85	70.72	10.90			
	2 kardeş	42	72.86	8.64			
	3 kardeş ve üzeri	34	68.88	11.59			
İçsel Prososyallik	Hiç yok	27	39.30	6.54	1.45	.23	
	1 kardeş	85	40.62	7.61			
	2 kardeş	42	42.81	6.20			
	3 kardeş ve üzeri	34	40.82	8.07			
Dışsal Prososyallik	Hiç yok	27	28.93	5.56	1.07	.37	
	1 kardeş	85	30.09	6.05			
	2 kardeş	42	30.05	5.72			
	3 kardeş ve üzeri	34	28.06	7.36			
Yaşamda Uyum (Toplam)	Hiç yok	27	18.56	3.40	.40	.75	
	1 kardeş	85	18.35	3.94			
	2 kardeş	42	18.40	3.57			
	3 kardeş ve üzeri	34	17.65	3.61			
Yaşam Doyumu (Toplam)	Hiç yok	27	23.07	5.69	.75	.52	
	1 kardeş	85	21.71	6.38			
	2 kardeş	42	22.62	6.16			
	3 kardeş ve üzeri	34	21.00	6.53			

Tablo 12’deki ANOVA bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($F_{(3,184)}=2.17$; $p>.05$), sempati ($F_{(3,184)}=.88$; $p>.05$), bilişsel empati ($F_{(3,184)}=1.07$; $p>.05$), prososyallik toplam puanı ($F_{(3,184)}=1.44$; $p>.05$) ve içsel prososyallik ($F_{(3,184)}=1.45$; $p>.05$), dışsal prososyallik ($F_{(3,184)}=1.07$; $p>.05$), yaşamda uyum ($F_{(3,184)}=.40$; $p>.05$) ve yaşam doyumu ($F_{(3,184)}=.75$; $p>.05$) düzeylerinde ise kardeş sayısına göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Fakat

duygusal empati ($F_{(3,184)}=4.07$; $p<.05$) boyutunda 3 ve üzerinde kardeşi olan öğrencilerin puanı 1 kardeşi olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek tespit edilmiştir.

Tablo 13. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin aile gelir durumuna göre karşılaştırılması

Boyut	Aile Gelir Durumu	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Kötü	11	42.45	8.50	2.17	.12	
	Orta	127	43.98	6.47			
	İyi	50	45.90	5.57			
Sempati	Kötü	11	20.00	2.86	2.10	.13	
	Orta	127	20.07	3.28			
	İyi	50	21.16	3.21			
Bilişsel Empati	Kötü	11	13.55	4.06	3.50	.03	3>1
	Orta	127	14.95	2.77			
	İyi	50	15.80	2.42			
Duygusal Empati	Kötü	11	8.91	2.66	.003	.99	
	Orta	127	8.96	2.58			
	İyi	50	8.94	2.49			
Prososyallik (Toplam)	Kötü	11	70.36	8.86	.62	.54	
	Orta	127	69.97	10.41			
	İyi	50	71.90	10.80			
İçsel Prososyallik	Kötü	11	41.45	4.84	.24	.79	
	Orta	127	40.70	7.60			
	İyi	50	41.50	6.99			
Dışsal Prososyallik	Kötü	11	28.91	8.51	.60	.52	
	Orta	127	29.27	6.24			
	İyi	50	30.40	5.43			
Yaşamda Uyum (Toplam)	Kötü	11	19.09	4.13	1.95	.15	
	Orta	127	17.90	3.93			
	İyi	50	19.02	2.87			
Yaşam Doyumu (Toplam)	Kötü	11	19.27	6.10	15.45	.000	3>1,2
	Orta	127	20.69	5.67			
	İyi	50	25.86	6.13			

Tablo 13'teki ANOVA bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($F_{(2,185)}=2.17$; $p>.05$), sempati ($F_{(2,185)}=2.10$; $p>.05$), duygusal empati ($F_{(2,185)}=.003$; $p>.05$), prososyallik toplam puanı ($F_{(2,185)}=.62$; $p>.05$) ve içsel prososyallik ($F_{(2,185)}=.24$; $p>.05$), dışsal prososyallik ($F_{(2,185)}=.60$; $p>.05$) ve yaşamda uyum ($F_{(2,185)}=1.95$; $p>.05$) düzeylerinde ise aile gelir durumuna göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Fakat bilişsel empati ($F_{(2,185)}=3.50$; $p<.05$) boyutunda aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir

durumu kötü olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, yaşam doyumu ($F_{(2,185)}=15.45$; $p>.05$) düzeyinde aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir durumu kötü ve orta olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 14. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin anne öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması

Boyut	Anne Öğrenim	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	İlkokul	37	45.73	6.50	2.22	.09	
	Ortaokul	27	43.59	5.61			
	Lise	72	45.21	6.06			
	Üniversite	52	42.77	6.98			
Sempati	İlkokul	37	20.89	3.06	.65	.59	
	Ortaokul	27	20.04	3.16			
	Lise	72	20.46	3.27			
	Üniversite	52	20.00	3.46			
Bilişsel Empati	İlkokul	37	15.16	2.59	1.76	.16	
	Ortaokul	27	14.56	2.41			
	Lise	72	15.63	2.47			
	Üniversite	52	14.60	3.46			
Duygusal Empati	İlkokul	37	9.68	2.48	2.81	.04	3>2
	Ortaokul	27	9.00	2.35			
	Lise	72	9.13	2.75			
	Üniversite	52	8.17	2.25			
Prososyallik (Toplam)	İlkokul	37	69.00	9.61	.82	.48	
	Ortaokul	27	71.81	11.68			
	Lise	72	71.56	10.54			
	Üniversite	52	69.44	10.16			
İçsel Prososyallik	İlkokul	37	41.03	8.61	1.16	.33	
	Ortaokul	27	40.74	8.07			
	Lise	72	42.01	6.93			
	Üniversite	52	39.56	6.22			
Dışsal Prososyallik	İlkokul	37	27.97	6.17	1.41	.24	
	Ortaokul	27	31.07	5.53			
	Lise	72	29.54	6.07			
	Üniversite	52	29.88	6.54			
Yaşamda Uyum (Toplam)	İlkokul	37	17.81	4.19	.39	.76	
	Ortaokul	27	18.19	2.45			
	Lise	72	18.60	3.41			
	Üniversite	52	18.17	4.31			
Yaşam Doyumu (Toplam)	İlkokul	37	20.73	6.89	.95	.42	
	Ortaokul	27	21.19	5.03			
	Lise	72	22.50	6.53			
	Üniversite	52	22.56	5.95			

Tablo 14'teki ANOVA bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($F_{(3,184)}=2.22$; $p>.05$), sempati ($F_{(3,184)}=.65$; $p>.05$),

bilişsel empati ($F_{(3,184)}=1.76$; $p>.05$), prososyallik toplam puanı ($F_{(3,184)}=.82$; $p>.05$) ve içsel prososyallik ($F_{(3,184)}=1.16$; $p>.05$), dışsal prososyallik ($F_{(3,184)}=1.41$; $p>.05$), yaşamda uyum ($F_{(3,184)}=.39$; $p>.05$) ve yaşam doyumu ($F_{(3,184)}=.95$; $p>.05$) düzeylerinde anne öğrenim durumuna göre anlamlı fark belirlenememiştir. Duygusal empati ($F_{(3,184)}=2.81$; $p<.05$) boyutunda annesi lise mezunu olan öğrencilerin annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek belirlenmiştir.

Tablo 15. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin baba öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması

Boyut	Baba Öğrenim	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	İlkokul	29	42.38	6.34	1.78	.15	
	Ortaokul	29	45.28	5.31			
	Lise	67	45.36	7.14			
	Üniversite	63	43.92	5.96			
Sempatı	İlkokul	29	19.28	3.65	1.40	.24	
	Ortaokul	29	20.69	2.73			
	Lise	67	20.69	3.43			
	Üniversite	63	20.35	3.06			
Bilişsel Empati	İlkokul	29	14.28	2.59	2.10	.10	
	Ortaokul	29	15.38	2.06			
	Lise	67	15.64	3.00			
	Üniversite	63	14.76	2.92			
Duygusal Empati	İlkokul	29	8.83	1.97	.20	.89	
	Ortaokul	29	9.21	2.98			
	Lise	67	9.03	2.83			
	Üniversite	63	8.81	2.28			
Prososyallik (Toplam)	İlkokul	29	69.62	11.09	2.12	.10	
	Ortaokul	29	68.45	7.15			
	Lise	67	73.01	12.01			
	Üniversite	63	69.19	9.17			
İçsel Prososyallik	İlkokul	29	39.72	8.61	1.70	.17	
	Ortaokul	29	41.24	6.87			
	Lise	67	42.42	7.68			
	Üniversite	63	39.84	6.19			
Dışsal Prososyallik	İlkokul	29	29.90	6.35	2.13	.10	
	Ortaokul	29	27.21	5.70			
	Lise	67	30.60	6.53			
	Üniversite	63	29.35	5.73			
Yaşamda Uyum (Toplam)	İlkokul	29	17.55	3.85	.59	.62	
	Ortaokul	29	18.48	3.37			
	Lise	67	18.60	3.82			
	Üniversite	63	18.14	3.72			
Yaşam Doyumu (Toplam)	İlkokul	29	20.93	6.26	.50	.68	
	Ortaokul	29	22.17	7.62			
	Lise	67	22.57	5.72			
	Üniversite	63	21.75	6.18			

Tablo 15'teki ANOVA bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı ($F_{(3,184)}=1.78$; $p>.05$), sempati ($F_{(3,184)}=1.40$; $p>.05$), bilişsel empati ($F_{(3,184)}=2.10$; $p>.05$), duygusal empati ($F_{(3,184)}=.20$; $p>.05$), prososyallik toplam puanı ($F_{(3,184)}=2.12$; $p>.05$) ve içsel prososyallik ($F_{(3,184)}=1.70$; $p>.05$), dışsal prososyallik ($F_{(3,184)}=2.13$; $p>.05$), yaşamda uyum ($F_{(3,184)}=.59$; $p>.05$) ve yaşam doyumu ($F_{(3,184)}=.50$; $p>.05$) düzeylerinde ise baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Tablo 16. Üstün zekalı lise öğrencilerinin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Empati	r	1								
(Toplam)	p									
Sempati	r	.842**	1							
	p	.000								
Bilişsel	r	.785**	.564**	1						
Empati	p	.000	.000							
Duygusal	r	.575**	.219**	.151*	1					
Empati	p	.000	.003	.039						
Prososyallik	r	.353**	.483**	.399**	-.170*	1				
(Toplam)	p	.000	.000	.000	.020					
İçsel	r	.501**	.566**	.461**	.030	.813**	1			
Prsosyallik	p	.000	.000	.000	.684	.000				
Dışsal	r	.004	.147*	.129	-.321**	.727**	.192**	1		
Prososyallik	p	.958	.044	.077	.000	.000	.008			
Yaşamda	r	.298**	.370**	.313**	-.069	.228**	.332**	-.008	1	
Uyum										
(Toplam)	p	.000	.000	.000	.348	.002	.000	.915		
Yaşam	r	.207**	.228**	.222**	-.016	.245**	.212**	.163*	.309**	1
Doyumu										
(Toplam)	p	.004	.002	.002	.833	.001	.004	.026	.000	

Tablo 16'daki korelasyon bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyinin prososyallik toplam puanı ($r_{188}=.353^{**}$; $p<.05$), içsel prososyallik boyutu ($r_{188}=.501^{**}$; $p<.05$), yaşamda uyum ($r_{188}=.298^{**}$; $p<.05$) ve yaşam doyumu düzeyi ($r_{188}=.207^{**}$; $p<.05$) ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde

ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ancak empati düzeyinin dışsal prososyallik ($r_{188}=.004$; $p>.05$) boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 16'daki korelasyon bulgularına göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyinin empati toplam puanı ($r_{188}=.353^{**}$; $p<.05$), sempati ($r_{188}=.483^{**}$; $p<.05$), bilişsel empati ($r_{188}=.399^{**}$; $p<.05$), yaşamda uyum ($r_{188}=.228^{**}$; $p<.05$) ve yaşam doyumu düzeyi ($r_{188}=.245^{**}$; $p<.05$) ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, prososyallik düzeyinin duygusal empati ($r_{188}=-.170^{*}$; $p<.05$) boyutu ile arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan araştırmanın sonuçları literatür ile mukayese edilerek tartışılmıştır.

4.1. Empati Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu çalışmada, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri demografik değişkenlere dayalı olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan ilk karşılaştırma cinsiyet özelinde olup kız öğrenciler lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Buradan hareketle, lise kademesinde öğrenim gören üstün zekalı kız öğrencilerin empati düzeylerinin erkek öğrencilerin empati düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucun ana sebebi, kız öğrencilerin yaşadıkları durumlar karşısında erkeklere göre daha duygusal davranması ve kendilerini karşıdaki kişilerin yerine daha kolay koyabilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim empati üzerine yapılan birçok çalışmada da bu çalışmaya benzer olarak kızlar lehine anlamlı sonuçlar bulunmuştur (Korkmaz vd., 2003; Yılmaz ve Akyel, 2008; Dökmen, 2012; Karaman vd., 2017; Bozdemir, 2017). Dolayısıyla, çalışmada empatinin cinsiyet bakımından değerlendirilmesine yönelik ulaşılan sonuçların literatürü desteklediği söylenebilir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri sınıf düzeyi değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, sınıf düzeyi fark etmeksizin tüm öğrencilerin benzer empati düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonucun sebebi, empati düzeyinin sınıf seviyesi yükseldikçe değişmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin; 9. sınıfta yüksek düzeyde empati becerisine sahip bir öğrencinin 12. sınıfa geldiğinde 9. sınıfa paralel düzeyde empati becerisine sahip olması beklenmektedir. Bu durum da empati düzeyinin sınıf düzeyi değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir. İlgili literatür incelendiğinde; sınıf düzeyine göre empati düzeyine dair ulaşılan sonuçların bu çalışmayla paralel nitelikte olduğu belirlenmiştir. Örneğin; Küçükkaragöz ve Canbulat (2011) tarafından ilkokul öğrencilerinin katılımıyla yürütülen çalışmada ve Yurttaş ve Aras (2020) tarafından hemşirelik öğrencileri örneklemiyle

gerçekleştirilen çalışmada bu araştırmayla uyumlu olarak farklı sınıf düzeylerindeki katılımcıların benzer empati düzeylerine sahip oldukları sonucu tespit edilmiştir.

Araştırma problemleri kapsamında edinilen bir diğer sonuç, empati düzeyinde kardeş sayısına göre yapılan karşılaştırmalar ile ulaşılmıştır. Buna göre, toplam puan ile sempati ve bilişsel empati boyutlarında anlamlı bir fark yoktur. Ancak duygusal empati boyutunda 3 ve üzerinde kardeşi olan öğrencilerin puanı 1 kardeşi olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun sebebi, kardeş sayısı yükseldikçe çocukların başka bireylerin duygularını anlama noktasında başarılı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim, kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin kardeş sayısı az olan öğrencilere göre ev içinde daha fazla kişi ile sosyal ilişki kurmasının empati becerisini geliştirmesi beklenmektedir. Empati üzerine yürütülen araştırmalar ele alındığında, kardeş sayısı özelinde ulaşılan sonuçların bu araştırmaya ait sonuçları desteklediği tespit edilmiştir. Nitekim hem Karaman vd. (2017) tarafından üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada hem de Küçükkaragöz ve Canbulat (2011)'ın ilkökul öğrencileri üzerine yürüttüğü araştırmada kardeş sayısına göre anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu doğrultuda araştırmanın empati ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkiye dair elde ettiği sonuçların literatürle uyumlu söylenebilir.

Çalışma kapsamında elde edilen bir başka sonuç, empati düzeyinde aile gelir durumuna göre yapılan karşılaştırmalar ile ulaşılmıştır. Buna göre, toplam puan ile sempati ve duygusal empati boyutlarında anlamlı bir fark yoktur. Ancak bilişsel empati boyutunda aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir durumu kötü olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Şahin vd. (2018) tarafından hemşireler örneklemini üzerine yürütülen araştırmada da empati düzeyinin aile gelir durumuna göre anlamlı bir fark oluşturmadığının tespit edilmesi, literatür ile bu çalışmaya ait sonuçların birbirini desteklediğini göstermesi açısından önemlidir.

Araştırma problemleri kapsamında edinilen bir diğer sonuç, empati düzeyinde anne öğrenim durumuna göre yapılan karşılaştırmalar ile ulaşılmıştır. Buna göre, toplam puan ile sempati ve bilişsel empati boyutlarında anlamlı bir fark yoktur. Ancak duygusal empati boyutunda annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanı annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun sebebi, çocukların babalarına göre anneleriyle daha fazla zaman geçirmesinden kaynaklanıyor olabilir. Annesi ile vakit geçiren çocuklar, annelerinin düşünce ve davranışlarından onların eğitim düzeyleri kadar etkilenmektedir. Bu bağlamda, eğitim düzeyi daha yüksek olan annelerin eğitim düzeyi daha düşük olan annelere göre çocuklarına empati becerisini daha fazla kazandırması beklenmektedir. Empati üzerine yürütölen araştırmalar incelendiğinde; pek çok çalışmada bu araştırmaya benzer olarak empati düzeyinin anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğı saptanmıştır Taner-Derman (2013) ve Karaman vd. (2017) tarafından yürütölen araştırmalar, bu duruma örnek olarak verilebilir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri baba öğrenim durumu değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, babaları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan tüm öğrencilerin benzer empati düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonucun temel sebebi, babaların iş yaşamı sebebiyle çocuklarıyla anneleri kadar zaman geçirmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim, babası ile az zaman geçiren çocuklar, onların eğitim kademesinin duygu ve davranışlarına ne düzeyde yansıdığını yeterince gözlemleyememekte ve empati becerileri de bu yönde gelişmemektedir. Empati üzerine yürütölen araştırmalar incelendiğinde; pek çok çalışmada bu araştırmaya benzer olarak empati düzeyinin baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğı saptanmıştır Taner-Derman (2013) ve Karaman vd. (2017) tarafından yürütölen araştırmalar, bu duruma örnek olarak verilebilir.

4.2. Prososyallik Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyleri demografik değişkenlere dayalı olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan ilk karşılaştırma cinsiyet özelinde olup hem toplam puanda hem de içsel prososyallik boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Buradan hareketle, lise kademesinde öğrenim gören üstün zekalı kız öğrencilerin prososyallik düzeylerinin erkek öğrencilerin prososyallik düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucun sebebi, kız öğrencilerin empati duygusunun erkek öğrencilere göre daha yüksek olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü empati

düzeyi yüksek kişilerin prososyal davranış göstermeleri daha olasıdır. Bu sonuç, literatürdeki benzer araştırmaları desteklemesi bakımından önemlidir (Karaman vd., 2017; Karaman ve Dinçer, 2020). Bu doğrultuda, prososyallik ve cinsiyet özelinde edinilen sonuçlar, halihazırda literatürde yer alan sonuçları daha güçlü hale getirmektedir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyleri sınıf düzeyi değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, sınıf düzeyi fark etmeksizin tüm öğrencilerin benzer prososyallik düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonucun sebebi, prososyallik düzeyinin sınıf seviyesi yükseldikçe değişmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin; 9. sınıfta yüksek düzeyde prososyallik becerisine sahip bir öğrencinin 12. sınıfa geldiğinde 9. sınıfa paralel düzeyde prososyallik becerisine sahip olması beklenmektedir. Bu durum da empati düzeyinin sınıf düzeyi değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir. Prososyallik üzerine yürütülen araştırmalar incelendiğinde, bu değişken ile sınıf düzeyinin bir arada değerlendirilmesinin nadiren gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda yapılan sınırlı sayıdaki araştırmadan birisi Eryılmaz (2021) tarafından sosyal bilgiler öğretmen adaylarının katılımıyla yürütülmüş olup bu çalışmaya benzer olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

Üstün zekalı lise öğrencilerin prososyallik düzeyleri kardeş sayısı değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, farklı sayıda kardeşleri olan öğrencilerin benzer prososyallik düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonucun prososyallik üzerine daha önce yapılan araştırmalara ait sonuçları desteklemesi, araştırmaya ait sonuçların güncel olarak eski sonuçları desteklediğini göstermektedir (Çubukçu, 2019; Toprak, 2024).

Çalışma grubundaki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyleri aile gelir durumu değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, kötü, orta ve iyi düzeyde aile gelir durumu olan öğrencilerin benzer prososyallik düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Çubukçu (2019) tarafından yürütülen araştırmada okul öncesi öğrencilerinin prososyallik düzeyleri incelenmiş ve bu araştırmada olduğu gibi aile gelir durumu doğrultusunda anlamlı bir sonuca varılamamıştır. Ayrıca, Toprak (2024) tarafından yürütülen araştırmada da hem bu

çalışmanın hem de Çubukçu (2019)'nın araştırmasına ait sonuçların desteklendiği ifade edilebilir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyleri anne öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer prososyallik düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Karaman ve Dinçer (2020) tarafından okul öncesi çocukları üzerine yürütülen araştırmada anne öğrenim durumuna göre bir fark belirlenememiştir. Ayrıca, Çubukçu (2019) tarafından da aynı örneklem grubu özelinde anlamlı bir sonuç bulunamaz iken Toprak (2024) tarafından ortaokul öğrencileri üzerine yürütülen araştırmada bu çalışmaya ve Karaman ve Dinçer (2020) ile Toprak (2024) tarafından yürütülen çalışmalara ait sonuçlara paralel nitelikte bulgulara ulaşılmıştır.

Üstün zekalı lise öğrencilerinin prososyallik düzeyleri baba öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre babası ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer prososyallik düzeylerine sahip olduğunu işaret etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, yapılan pek çok araştırmada baba öğrenim durumunun prososyallik düzeyinde anlamlı bir değişiklik oluşturmadığı belirlenmiştir (Karaman vd., 2017; Karaman ve Dinçer, 2020; Çubukçu, 2019; Toprak, 2024). Bu durum da araştırmanın literatürle uyumunu ortaya koymaktadır.

4.3. Yaşamda Uyum Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri demografik değişkenlere dayalı olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan ilk karşılaştırma cinsiyet özelinde olup anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Dolayısıyla, kız ve erkek öğrencilerin yaşamda uyum düzeylerinin benzer olduğu ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında edinilen bir başka sonuç, yaşamda uyum puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasına göre ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlandığında, farklı sınıf düzeylerinde öğrenim göre üstün zekalı lise öğrencilerinin yaşamda uyum düzeylerinin denk olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun sebebi, yaşamda uyum düzeyinin sınıf seviyesi yükseldikçe değişmemesinden

kaynaklanmaktadır. Örneğin; 9. sınıfta yüksek düzeyde yaşamda uyum becerisine sahip bir öğrencinin 12. sınıfa geldiğinde 9. sınıfa paralel düzeyde yaşamda uyum becerisine sahip olması beklenmektedir. Bu durum da yaşamda uyum düzeyinin sınıf düzeyi değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir.

Üstün zekalı lise öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri kardeş sayısı değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, farklı sayıda kardeşleri olan öğrencilerin benzer yaşamda uyum düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışma grubundaki üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri aile gelir durumu değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, kötü, orta ve iyi düzeyde aile gelir durumu olan öğrencilerin benzer yaşamda uyum düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşamda uyum düzeyleri anne öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer yaşamda uyum düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

Üstün zekalı lise öğrencilerinin yaşamda uyum düzeyleri baba öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre babası ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer yaşamda uyum düzeylerine sahip olduğunu işaret etmektedir.

Yaşamda uyum düzeyi özelinde elde edilen sonuçlar ile literatür arasında bağ kurmak güç olmuştur. Çünkü, yaşamda uyum değişkeni halihazırda yeni bir değişken olup sınırlı sayıda araştırmaya konu olmuştur. İlgili araştırmaların literatür taraması olması veya ölçek geliştirme çalışması olması bu araştırmaya ait sonuçlarla diğer araştırmalar arasında bağ kurulmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, araştırmanın yaşamda uyum düzeyi üzerine elde ettiği sonuçların literatür için öncü nitelikte olduğu söylenebilir.

4.4. Yaşam Doyum Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri demografik değişkenlere dayalı olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan ilk

karşılaştırma cinsiyet özelinde olup anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Dolayısıyla, kız ve erkek öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinin benzer olduğu ifade edilebilir. İlgili literatür incelendiğinde, bu sonucun daha önce sıkça tespit edildiği belirlenmiştir. Örneğin; Duy ve Yıldız (2014) tarafından ilkokul öğrencileri, Erdinç (2018) tarafından evli bireyler, Çivitci (2009) ilkokul öğrencileri, Çelebi ve Çelebi (2018) tarafından lise öğrencileri ve Yıldız ve Kahraman (2021) tarafından ortaokul öğrencileri üzerine yürütülen araştırmalarda bu çalışmaya paralel olarak yaşam doyumunun cinsiyet özelinde anlamlı bir farka sebebiyet vermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında edinilen bir başka sonuç, yaşam doyumu puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasına göre ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlandığında, farklı sınıf düzeylerinde öğrenim göre üstün zekalı lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin denk olduğu belirlenmiştir. Yaşam doyumu ve sınıf düzeyi özelinde yürütülen araştırmalar incelendiğinde, bu konuda ulaşılan sonuçların birlik içinde olmadığı belirlenmiştir. Örneğin; Gül (2018) tarafından öğretmen adayları üzerine yürütülen araştırmada anlamlı bir sonuç bulunamamış iken Çelebi ve Çelebi (2018) tarafından lise öğrencileri üzerine yapılmış araştırmada ve Altınok (2021)'un çalışmasında ise anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu minvalde, araştırmanın yaşam doyumu ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkiye dair elde ettiği sonuçlar, literatüre güncel bakış açısı kazandırması sebebiyle önemlidir.

Üstün zekalı lise öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri kardeş sayısı değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, farklı sayıda kardeşleri olan öğrencilerin benzer yaşam doyumu düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde, bu sonucun daha önce de saptandığı belirlenmiştir (Çivitci, 2009; Altınok, 2021). Bu bağlamda, araştırma kapsamında edinilen sonuçlar literatürle uyumludur.

Çalışma grubundaki üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri aile gelir durumu değişkeni bağlamında ele alındığında, anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin yaşam doyumu aile gelir durumu kötü ve orta olan öğrencilerin yaşam doyumundan anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı sonucuna varılmıştır. Akboğa ve Gürgen (2019) genç katılımcılar tarafından

yürütülen araştırmada ve Altınok (2021)'un çalışmasında da yaşam doyumunun aile gelir durumuna göre anlamlı fark gösterdiğinin tespit edilmesi, araştırma sonuçlarının literatürle uyumunu işaret etmektedir.

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri anne öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer yaşam doyumu düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim, Çivitci (2009)'nin ilkokul ve Yıldız ve Kahraman (2021)'in da ortaokul öğrencileri üzerine gerçekleştirdikleri araştırmalarda bu çalışmaya benzer olarak anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir sonuç elde edilmemesi, araştırmada ulaşılan sonuçların daha önce yürütülen araştırmaların sonuçlarını doğrulaması açısından önem arz etmektedir.

Üstün zekalı lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri baba öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Buna göre babası ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin benzer yaşam doyumu düzeylerine sahip olduğunu işaret etmektedir. Nitekim, Çivitci (2009)'nin ilkokul ve Yıldız ve Kahraman (2021)'in da ortaokul öğrencileri üzerine gerçekleştirdikleri araştırmalarda bu çalışmaya benzer olarak baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir sonuç elde edilmemesi, araştırmada ulaşılan sonuçların daha önce yürütülen araştırmaların sonuçlarını doğrulaması açısından önemlidir.

4.5. Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmanın ana amacı, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceleyebilmektir. Bu noktada yapılan korelasyon analizi bulguları yorumlandığında, katılımcı öğrencilerin empati düzeyinin prososyallik toplam puanı, içsel prososyallik boyutu, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ancak empati düzeyinin dışsal prososyallik boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin prososyallik düzeyinin empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyi ile pozitif yönde

ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, prososyallik düzeyinin duygusal empati boyutu ile arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde; lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin pozitif yönlü anlamlı ilişkiye sahip olduğu söylenebilir. İlişkinin pozitif yönlü olması, ilgili değişkenler arasında doğru orantı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla katılıcı puanlarının beraber yükseldiği veya beraber düştüğü söylenebilir. Bu doğrultuda, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati düzeyleri yükselirken prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri de yükselmekte; öğrencilerin empati düzeyleri düşerken de prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri de düşmektedir. Bu sonucun sebebi, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu değişkenlerinin olumlu duygu ve davranışları yansıtmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Benzer konulu araştırmalar incelendiğinde ne yerli literatürde ne de yabancı literatürde lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye yanıt veren bir araştırmanın halihazırda mevcut olmadığı belirlenmiştir. Bu 4 değişkenin hiçbir çalışmada bir arada ele alınmaması, araştırmada elde edilen sonuçların öncü nitelikte olduğunu işaret etmektedir. Ancak her ne kadar konusu itibarıyla bu çalışmayla doğrudan örtüşen bir araştırma mevcut değilken bu araştırmaya ait değişkenlerin birkaçını değerlendirip dolaylı olarak bu çalışmayla benzerlik gösteren araştırmaların varlığı dikkat çekmiştir. Örneğin; Kaya ve Orçan (2019) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin ve Duy ve Yıldız (2014) tarafından yürütülen araştırmada ilkokul öğrencilerinin empati düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiş ve bu araştırmada olduğu gibi pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, Ayten (2009), Karaman vd. (2017) ve Korkmaz ve Hacıkeleşoğlu (2021) tarafından yürütülen araştırmalarda empati ile prososyallik değişkenleri ortak bir zeminde buluşturulup bu çalışmaya benzer olarak pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Tüm bu araştırmalardan ve bu çalışmaya ait sonuçlardan hareketle, araştırmada edinilen sonuçların literatürdeki boşlukları doldurup alanyazına güncel ve derin bir bakış açısı kazandırdığı söylenebilir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri üzerine yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlar şöyledir:

1. Bu araştırmada ilk olarak, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine ait tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle, katılımcı grubunun empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, empati düzeyinde sempati boyutunun ve prososyallik düzeyinde ise içsel prososyallik düzeyinin en yüksek; empati düzeyinde duygusal empati boyutunun ve prososyallik düzeyinde ise dışsal prososyallik düzeyinin en düşük boyut olduğu sonucu tespit edilmiştir.
2. Araştırma problemlerinden hareketle, katılımcı puanları karşılaştırılırken ilk olarak cinsiyet değişkeni temel alınmıştır. Buna göre, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, duygusal empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik boyutunda kız öğrencilerin puanı erkek öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinde ise cinsiyete göre anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuç, cinsiyetin üstün zekalı öğrencilerde empati ve prososyallik düzeylerinde anlamlı farklılaşmalara sebebiyet verdiğini göstermesi açısından önemlidir.
3. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin puanları sınıf düzeyine göre karşılaştırıldığında, empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, duygusal empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuçtan hareketle, sınıf düzeyi fark etmeksizin lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, duygusal empati, prososyallik toplam

puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir.

4. Katılımcı grubundaki üstün zekalı öğrencilerin puanları kardeş sayısına göre mukayese edildiğinde, empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinde ise kardeş sayısına göre anlamlı bir sonuca varılamamıştır. Fakat duygusal empati boyutunda 3 ve üzerinde kardeşi olan öğrencilerin puanı 1 kardeşi olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.
5. Araştırma problemleri kapsamında, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin puanları aile gelir durumu özelinde karşılaştırıldığında; empati toplam puanı, sempati, duygusal empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik ve yaşamda uyum düzeylerinde ise anlamlı bir sonuç tespit edilememiştir. Fakat bilişsel empati boyutunda aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir durumu kötü olan öğrencilerden; yaşam doyumu düzeyinde ise aile gelir durumu iyi olan öğrencilerin aile gelir durumu kötü ve orta olan öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı sonucuna varılmıştır.
6. Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin puanı anne öğrenim durumu doğrultusunda incelendiğinde, empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinde anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Fakat duygusal empati boyutunda annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanı annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.
7. Üstün zekalı lise öğrencilerinin puanları baba öğrenim durumuna göre karşılaştırıldığında, empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, duygusal empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sonuçtan hareketle, baba öğrenim durumu fark

etmeksizin lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati toplam puanı, sempati, bilişsel empati, duygusal empati, prososyallik toplam puanı ve içsel prososyallik, dışsal prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir.

8. Araştırmanın ana problemleri kapsamında, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş olup anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu toplam puanlarının birbirleriyle pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, ilgili puan türleri arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın konusu, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesidir. Bu konudan hareketle, sonraki süreçlerde yapılacak olan benzer araştırmalar için verilebilecek öneriler şunlardır:

1. Bu araştırmada temel alınan bağımlı değişkenler; empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu değişkenleridir. Daha sonra benzer nitelikte araştırma yapacak çalışmacılar için bu değişkenlere ek olarak özyeterlik, psikolojik sağlamlık vb. gibi değişkenleri de araştırmalarına dahil etmesi önerilebilir.
2. Bu araştırmanın evreni, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerdir. Sonraki çalışmalarda ilkokul kademesi, ortaokul kademesi ya da üniversite öğrencileri gibi evrenler belirlenebilir. Buna ek olarak, üstün zekalı yerine daha farklı tanımlar evreni tanımlayabilmek adına referans alınabilir.
3. Bu araştırmanın örneklem grubu, İstanbul ve Kocaeli illerindeki lise ve dengi kademelerde öğrenim gören 188 üstün zekalı öğrenciden oluşmaktadır. Yüksek katılımcı sayısının daha güvenilir sonuçlar verdiği bilindiği için daha sonra yapılacak araştırmalara daha büyük örneklem gruplarına ulaşmaları tavsiyesinde bulunulabilir. Ayrıca, örneklem

grubunu İstanbul ve Kocaeli gibi şehirlerle sınırlandırmak yerine Türkiye genelinden veri toplanması önerilebilir.

4. Bu araştırma, tarama modelinde yürütülmüş bir çalışmadır. Benzer araştırmalarda tarama modeli yerine deneme modeli de kullanılabilir. Bu sayede, lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu düzeylerine etki eden bağımsız değişkenler derinlemesine değerlendirilebilir.
5. Bu araştırmanın verileri anket yöntemiyle toplanmış nicel tip verilerdir. Daha sonra yapılacak araştırmalarda nicel verilere ek olarak nitel veriler de toplanması önerilebilir. Araştırma sürecinde katılımcı grubundan edinilen nicel bulguların yapılacak görüşmeler sayesinde nitel sonuçlarla desteklenmesi sağlanabilir.
6. Üstün zekalı öğrencilere uygulanan öğretim programlarında, empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu ile ilişkili konu ve temalar öne çıkarılabilir. Bu konu ve temalara ilişkin kazanımlar oluşturulurken bu araştırmaya ait sonuçlar referans alınabilir.
7. Üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum ve yaşam doyumu vb. gibi düzeylerini geliştirebilmek için kurslar açılabilir. Ayrıca, öğrencilere zenginleştirilmiş eğitim programları uygulanabilir.
8. Üstün zekalı öğrencilerin hem okula uyum sağlamaları hem de akranlarıyla sosyal ilişkiler kurmalarını kolaylaştırmak amacıyla okullarda rehberlik faaliyetleri yürütülebilir. Bu sayede rehber öğretmenlerin üstün zekalı öğrencilere psikososyal destek sağlamasına imkân verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akboğa, Ö. F. ve Gürkan, U. (2019). Gençlerde internet bağımlılığı ile sosyal kaygı bozukluğu arasındaki ilişkinin yaşam doyumu ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 443-464.
- Akbulut, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeyleri* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Altınok, M. (2021). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılık ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 262-291.
- Arasan-Acar, B. (2010). *Akademisyenlerde yaşam doyumu, iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Ata, S. ve Artan, İ. Z. (2021). Ergen prososyallik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turk J Child Adolesc Ment Health*, 28(1), 38-44.
- Avşaroğlu, S., Engin-Deniz, M. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 115-129.
- Ayten, A. (2009). *Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü* (Yayımlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bağcı, B. ve Samur, A. (2016). Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 59-79.
- Bağcı-Çetin, B. (2021). *Prososyal davranış psikoeğitim programının okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Batson, C. D. (2010). Empathy-induced altruistic motivation: Prosocial motives, emotions, and behavior. *The Better Angels of Our Nature*, 15-34.
- Batson, C. D., Ahmad, N., Powell, A. A., Stocks, E. L., Shah, J. ve Gardner, W. L. (2008). Prosocial motivation. *Handbook of Motivation Science*, 135-149.

- Batson, C. D., Early, S. ve Salvarani, G. (1997). Perspective taking: Imagining how another feels versus imaging how you would feel. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(7), 751-758.
- Becker, T. ve Vance, R. J. (1993). Construct validity of three types of organizational citizenship behavior: an illustration of the direct product model with refinements. *Journal of Management*, 19 (3), 663-682.
- Bozdemir, O. (2017). *Basketbol oynayan farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin spor ortamındaki empati becerileri ile fair play davranışları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum*. (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cüceloğlu, D. (1994). *Yeniden insan insana*. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelebi, B. (2018). Lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 2(2), 1-15.
- Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 29-52.
- Çubukcu, A. (2019). *48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59).
- Dal, E. (2015). *Kadınlardaki duygusal zekâ düzeyi ile yaşam düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Dambrun, M. ve Ricard, M. (2011). Self-centeredness and selflessness: A theory of self-based psychological functioning and its consequences for happiness. *Review of General Psychology*, 15(2), 138.
- Dev, N. (2010). *İlköğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin empatik beceriler açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Buletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31(2), 103-157.

- Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13(1), 81-84.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.
- Dikmen, A. A. (1995). İş doyumunu ve yaşam doyumunu ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 50(3), 115-140.
- Dökmen, Ü. (1987). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Rehberlik Merkezi'nde sürdürülmekte olan psikodrama çalışması*. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fak. Yayın.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 155-190.
- Dökmen, Ü. (2012). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. (47. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duy, B. ve Yıldız, M. (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumunu bağlamında bir fark yaratır mı?. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 31-47.
- Eisenberg, N. (2010). Empathy-related responding: Links with self-regulation, moral judgment, and moral behavior. *Prosocial Motives, Emotions, And Behavior: The Better Angels of Our Nature*, 129-148.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In W. Damon, R. M. Lerner, ve Eisenberg, N. (Eds.). *Handbook of Child Psychology, Social, Emotional, and Personality Development*, (ss. 646-718). Hoboken, NJ: Wiley.
- Erdinç, İ. (2018). *Evli çiftlerde, evlilik uyumu, cinsel yaşam doyumunu ve yaşam doyumunu arasında ki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Erkuş, A. (2012). *Bilimsel araştırma süreci ve yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ersanlı, K. ve Çabuker, N. D. (2015). Diğerkâmlık Ölçeği'nin psikometrik özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52).
- Ersoy, E. ve Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975-989.

- Eryılmaz, Ö. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının prososyallik düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 965-977.
- Foster, K. R., Wenseleers, T. ve Ratnieks, F. L. (2006). Kin selection is the key to altruism. *Trends in Ecology ve Evolution*, 21(2), 57-60.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. New York: Mc-Graw-Hill International Edition.
- Garcia, D., Al Nima, A. ve Kjell, O. N. (2014). The affective profiles, psychological well-being, and harmony: environmental mastery and self-acceptance predict the sense of a harmonious life. *PeerJ*, 2, 259.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Pearson.
- Ginsburg, H. J., Ogletree, S. M., Silakowski, T. D., Bartels, R. D., Burk, S. L. ve Turner, G. M. (2003). Young children's theories of mind about empathic and selfish motives. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 31(3), 237-243.
- Gönen, M. ve Özer, G. (2016). Anaokulu çocuklarının çizdikleri resimlere yönelik anlatımları yoluyla empatik becerilerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1).
- Grusec, J. E., Davidov, M., ve Lundell, L. (2002). Prosocial and helping behavior. In P. Smith ve C. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development* (ss. 457– 474). Oxford, England: Blackwell.
- Gül, Y. E. (2018). *Öğretmen adaylarının hoşgörü ve yaşam doyumu eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İzmir.
- Gümüş, H. (2006). *Farklı mesleklerde çalışanların iş ve yaşam doyumlarının tükenmişlik düzeyleri açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York: Cambridge University Press.
- Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment*, 6(2), 149–158.
- Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever you go*. New York: There You Are.
- Karadağ, E. ve Mutaftçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (8), 41-69.

- Karaman, N. N., Tatlı, S. ve Yavuzekinci, M. (2017). İletişim derslerinin empatik eğilim ve prososyal davranışlar üzerine etkisinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 91-104.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (20. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasatura, İ. (1998). *Okul başarısından hayat başarısına başarıyı yaratan ya da engelleyen etkenler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kashdan, T. B. ve Rottenberg, J. (2010). Psychological flexibility as a fundamental aspect of health. *Clinical Psychology Review*, 30(7), 865 –878.
- Kaya, A. (2015). Empati ölçeği: Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Psikoloji Dergisi*, 10(4), 45–58.
- Kaya, Ö. S. ve Orçan, F. (2019). Mutluluğun empati, affetme ve yaşam doyumu arasındaki aracı rolü: Bir yol analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 540-554.
- Kitcher, P. (1998). Psychological altruism, evolutionary origins, and moral rules. *Philosophical Studies*, 89(2), 283-316.
- Kjell, O. N. E., Daukantaitė, D., Hefferon, K. ve Sikström, S. (2016). The harmony in life scale complements the satisfaction with life scale: Expanding the conceptualization of the cognitive component of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 126, 893-919.
- Kjell, O. N. E., Nima, A. A., Sikström, S., Archer, T. ve Garcia, D. (2013). Iranian and Swedish adolescents: differences in personality traits and well-being. *PeerJ*, 1, 197.
- Korkmaz, H., Şahin, E., Kahraman, M. ve Öztürk, F. (2003). Uludağ üniversitesi eğitim fakültesi beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin empatik becerilerinin yaşa göre karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 95-103.
- Korkmaz, S. ve Hacıkeleşoğlu, H. (2021). Prososyallik, empatik eğilim ve dindarlık arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (50), 535-569.
- Kul, S. (2014). Uygun İstatistiksel Test Seçim Kılavuzu. *Plevra Bülteni*, 8(2), 26-29.
- Kuzgun, Y. (2006). İlköğretimde rehberlik. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8).
- Küçükkaragöz, H. ve Canbulat, Y. (2011). Bir grup ilköğretim öğrencisinin bazı psiko-sosyal değişkenlere göre empatik beceri düzeyi belirginliği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 88-100.

- Kürüm, B. ve Ekşi, H. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: Ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20(43), 135-167.
- Lance, C. E. Mallard, A. G. ve Michalos, A. C. (1995). Tests of the casual directions of global-life facet satisfaction relationships. *Social Indicators Research*, 34, 69-92.
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803-855.
- Masalova, V. (2019). Prosocial behavior of preschoolers in situations of interaction. *Future Academy*. 380-385.
- Mcknight, C. G., Huebner, E. S. ve Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temparement, problem behaviour, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in The Schools*, 39(6), 677-687.
- Morling, B. ve Evered, S. (2006). Secondary control reviewed and defined. *Psychological Bulletin*, 132(2), 269 –296.
- Morling, B., Kitayama, S. ve Miyamoto, Y. (2002). Cultural practices emphasize influence in the United States and adjustment in Japan. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 311 –323.
- Myers, D. ve Diener, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*, 6(1), 1-19.
- Özdemir, M. ve Dilekmen, M. (2016). Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 98-113.
- Özer, M. ve Karabulut, Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumunu. *Turkish Journal of Geriatrics*, 6(2), 72-74.
- Preston, S. D. ve De Waal, F. B. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences*, 25(01), 1-20.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 2-10.
- Satıcı, S. A. ve Tekin, E. G. (2017). Harmony in Life Scale-Turkish version: Studies of validity and reliability. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 30, 18.
- Serttaş, Ö. (2019). *Okul ikliminin yordayıcısı olarak öğrencilerin prososyal davranışları ve öğrenci bağlılığı: Lise öğrencileri üzerine yapılan bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Singer, T. (2006). The neuronal basis and ontogeny of empathy and mind reading: review of literature and implications for future research. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30(6), 855-863.

- Şahin, S., Özgen, D., Özdemir, K. ve Ünsal, A. (2018). Bir hastanede çalışan hemşirelerin empati ve tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Konuralp Medical Journal*, 10(3), 318-325.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6. Edition). Boston: Pearson.
- Taygur-Altıntaş, T. ve Yıldız-Bıçakçı, M. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 57, 245-261.
- Tayınmak, İ. ve Furtuna, S. (2022). Ebeveynlerin suriyeli göçmenlere yönelik tutumları: Mersin ili örneği. *Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 64-87.
- Tekin, F. N. (2019). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ile prososyal davranış arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Toprak, E. G. (2024). *Ortaokul öğrencilerinde prososyallik düzeyi ile çevreye yönelik bilgi, tutum ve davranışların ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: Empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 176.
- Vossen, H. G., Piotrowski, J. T. ve Valkenburg, P. M. (2015). Development of the adolescent measure of empathy and sympathy (AMES). *Personality and individual Differences*, 74, 66-71.
- Wellington, J. (2006). *Educational research: Contemporary issues and practical approaches*. London: Continuum.
- Yalçıntaş, M. (2019). *Fen bilimleri öğretiminde kuantum öğrenme modeli kullanmanın ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin akademik merak, kaygı, özyeterlik ve başarı düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2011). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, N. (2017). Bir prososyal davranış kaynağı olarak özgeci motivasyonun ilgili alan yazını dışında değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14-1(27), 105-126.
- Yaylacı, G. (2006). *Kariyer yaşamında duygusal zeka ve iletişim yeteneği*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Yıldız, A. ve Kahraman, S. (2021). Ortaokul öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 4(2), 23-60.
- Yılmaz, İ. ve Akyel, Y. (2008). Beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 27-33.
- Yurttaş, A. ve Aras, G. N. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılıkları ile empati düzeyleri arasındaki ilişki. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 117-125.
- Yüksel, A. (2015). Empati: tanım, kapsam, oluşum ve gelişim. Y. Kabapınar (Ed.), *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati* (ss. 2-42). Ankara: Pegem.
- Zahn-Waxler, C. ve Radke-Yarrow, M. (1990). The origins of empathic concern. *Motivation and Emotion*, 14(2), 107-130.
- Zengin, H., Yalnızoğlu-Çaka, S. ve Çınar, N. (2018). Ergenlik çağındaki empati ve sempati ölçeğinin (AMES) Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 184-191.

EKLER

EK-A: Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Toplantı Saati	Toplantı Yeri
2025 – 07	09.05.2025	14.00	Rektör Yardımcısı Odası

KARAR NO: 2025-07-04: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı 231489030 numaralı Serap BABAOĞLU ATABAY' ın, Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan KILINÇEL' in danışmanlığında yürütülen "Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyalite, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi." konulu çalışması görüldü yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 14.03.2025 tarih ve 2025-05 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Etik Kurul Başkanlığı 09.05.2025 TARİH 2025 – 07 ETİK KURUL TOPLANTI TUTANAĞI KARAR ÖRNEĞİ

Cihangir Mah. Şehit Jandarma Komando Er Hakan Öner Sokak No:1 34310 Avcılar / İSTANBUL
Tel: (+90212) 422 70 00 Faks: (+90212) 422 74 01
www.gelisim.edu.tr [https://\(birim\).gelisim.edu.tr](https://(birim).gelisim.edu.tr) [\(birim\)@gelisim.edu.tr](mailto:(birim)@gelisim.edu.tr)

KYS.YD.004 / 4.08.2022 / 0 / 4.08.2022

1/1

EK-B: MEB Uygulama İzni

**T.C. MİLLÎ EĞİTİM
BAKANLIĞI**

**SERAP BABAOĞLU
ATABAY**

Yeni Başvuru

Başvurularım

Görüş ve Öneri Bildir

Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi

Başvurularım

BAŞVURULARIM

Sayfada 10 kayıt gösterAra:

BAŞVURU NO	BAŞVURU TARİHİ	ARAŞTIRMANIN ADI	NİTELİĞİ	BAŞVURU DURUMU	SONUÇ RAP
MEB.TT.2025.026300.02	07.10.2025	Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doğumunun İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Onaylandı	
MEB.TT.2025.026300.01	15.05.2025	Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Yaşamda Uyum ve Yaşam Doğumunun İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Reddedildi	

Başvuru No

Başvuru Tarihi

Araştırmanın Adı

Niteliği

Başvuru Durumu

Sonuç Rapr

2 kayıttan 1 - 2 arasındaki kayıtlar gösteriliyor

Önceki1Sonraki

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

EK-C: Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırma,

“Lise kademesindeki üstün zekalı öğrencilerin empati, prososyallik, yaşamda uyum, yaşam doyumu düzeylerini belirlemek, bu değişkenler arasında ilişkileri incelemek amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Vereceğiniz cevapların doğruluğu araştırmanın sağlıklı ve başarılı bir sonuç üretebilmesi açısından son derece önemlidir. İlgili kutucuğun içine (X) işareti koyunuz. Lütfen boş bırakmayınız.

Teşekkür ederim.

Serap Babaoğlu Atabay
İstanbul Gelişim Üniversitesi
Çocuk Gelişimi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek
2. Yaşınız:
3. Kaç kardeşiniz var: () Hiç yok () 1 () 2 () 3 ve üzeri
4. Ailenizin kaçmıcı çocuğunuz () 1 () 2 () 3 ve üzeri
5. Aile gelir algınız nedir ?
İyi ()
Orta ()
Kötü ()
6. Ailenizin Öğrenim Durumu:
() Okuma yazma bilmiyor
() Okur - yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite mezunu
() Yüksek Lisans
() Doktora

Babanızın Öğrenim Durumu: () Okuma yazma bilmiyor
() Okur - yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite mezunu
() Yüksek Lisans
() Doktora
7. Kaçmıcı sınıftasınız? 9 () 10 () 11 () 12 ()
8. Ailenizde sizden başka üstün zekalı birey var mı? Evet () Hayır ()
9. Boş zamanlarınızda (okul ve ödevler dışında kalan zaman) neler yapıyorsunuz?
Sosyal medyada vakit geçiririm. ()
Arkadaşlarımla sohbet ederim. ()
Ailemle gezi ve etkinliklere katılırım. ()
Diğer ()

10. Bir grup içinde liderlik rolünü üstlenmekten hoşlanır mısınız?
Evet ()
Hayır()
11. Kendinizi sosyal bir birey olarak nasıl değerlendirirsiniz?
İçe dönük ()
Dışa dönük ()
12. En çok hangi sosyal etkinliklere katılmayı tercih edersiniz?
Spor ()
Kültürel etkinlikler ()
Kulüp faaliyetleri ()
Bireysel aktiviteler vb. ()
Diğer ()
- 13.Sosyal ilişkilerinizde hangi becerilerinizin güçlü olduğunu düşünüyorsunuz?
İletişim ()
Empati ()
İş birliği ()
Diğer ()
- 14.Başkalarının duygularını anlama konusunda kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?
Zayıf ()
Orta ()
Güçlü ()
15. Arkadaşlarınız arasında sorun çözme konusunda ne kadar aktif rol alırsınız?
Hiç ()
Nadiren ()
Sıklıkla ()
Çok sık ()

EK-D: Adolesanlarda Empati ve Sempati Kurma Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Başkalarının ne hissettiğini kolaylıkla söyleyebilirim.					
2.	Arkadaşım üzgün hissettiğinde ben de üzgün hissederim (ona acırım).					
3.	İnsanlar bana anlatmadan önce bile onların ne hissettiğini anlayabilirim.					
4.	Haksızlığa uğramış biri için üzülürüm					
5.	Arkadaşım öfkelenildiği zaman ben de öfkelenirim.					
6.	Canı yakılan hayvanlar için endişelenirim.					
7.	Arkadaşım üzülduğünde ben de üzülürüm.					
8.	Arkadaşım saklamaya çalışsa bile onun kızgın olduğunu anlayabilirim.					
9.	Arkadaşım korktuğunda ben de korkarım.					
10.	Mutlu gibi davranan birinin aslında mutlu olmadığını anlayabilirim.					
11.	Hastalar için endişelenirim.					
12.	Çevremdeki insanlar sinirli olduğunda ben de sinirlenirim.					

EK-E: Ergen Prososyallik Ölçeği

		Kesinlikle Beni Tanımlıyor	Beni Az Tanımlıyor	Kararsızım	Beni İyi Tanımlıyor	Beni Çok İyi Tanımlıyor
1.	(Kütüphanenin önünden geçerken hiç tanımadığın biri çok acil bir şekilde gitmesi gerektiğini söyledi ve kitapları teslim etmek için senden yardım istedi.) Elindeki kitapları alır teslim ederim.					
2.	Hastanede bir yakını için üzülen tanımadığımı kişileri teselli etmek beni mutlu eder.					
3.	(Sınıf arkadaşlarından bir tanesi ile dalga geçiliyor.) Sınıfta sözü geçen biri olduğun için senden sınıfı uyarmanı istedi. Bu durumda sınıfa gerekli uyarıyı yaparım.					
4.	(Birinin evini taşıdığını gördün.) Oradan geçerken bazı eşyaları taşımada yardım isterlerse tereddüt etmeden yardımcı olurum.					
5.	Huzurevine ziyarete giderek orada duygusal anlamda ilgi isteyen kişilere yardım etmek beni mutlu eder.					
6.	Ağlayan birine yardım etme eğiliminde değilimdir.					
7.	Acil işim olsa dahi zor durumda kalan bir insana yardım ederim.					
8.	Zengin olursam yaptırdığım okul ya da herhangi bir kuruluştan dolayı bana özel vergi indirimleri yapılmasını isterim.					
9.	Kimsesiz çocuklar için konser organizasyonu düzenlersem benim düzenlediğim herkes tarafından bilinmesini isterim.					
10.	Toplum yararına yapılan yardımlarda etkin rol almayı insanların gözündeki saygınlığımı artıracığını düşünürüm.					
11.	Etrafta beni izleyen insanlar varken ihtiyacı olan kişilere yardım etmek benim için çok kolaydır.					
12.	Gördüğüm bir trafik kazasında tereddüt etmeden yardıma koşarım.					
13.	Birileri benden yardım istediği zaman düşünmeden yardım ederim.					

		Kesinlikle Beni Tanımlıyor	Beni Az Tanımlıyor	Kararsızım	Beni İyi Tanımlıyor	Beni Çok İyi Tanımlıyor
14.	Asıl yardımların isim verilmeden yapılan yardımlar olduğuna inanırım					
15.	Birilerine yardım etmektense kendim için bir şeyler yapmayı tercih ederim.					
16.	Ailemin yanına gitmek için aldığım otobüs biletini çok acil ihtiyacı olan birisi isterse vermem.					
17.	Durumu iyi olmayan birinin marketteki veresiye borcunu ödersem isminin bilinmesini istemem.					
18.	Ruhsal anlamda sıkıntıda olan insanlara gönüllü olarak destek olmaktan mutluluk duyarım.					
19.	Biri benden yardım isterse yardım etmekte çok tereddüt yaşarım.					
20.	İnsanlara yaptığım yardımların başkaları tarafından bilinmesi beni mutlu eder.					

EK-F: Yaşamda Uyum Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Yaşam tarzım benim çevremle uyum içerisinde olmama olanak sağlar.					
2	Yaşamımın birçok yönü denge içindedir					
3	Bir uyum içerisindeyim.					
4	Yaşamımdaki farklı koşulları kabul ederim.					
5	Çevreme iyi bir şekilde uyum sağlarım					

EK-G: Yaşam Doyumu Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum				Kesinlikle Katılıyorum		
		1	2	3	4	5	6	7
1.	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.							
2.	Yaşam koşullarım mükemmeldir.							
3.	Yaşamımdan memnunum.							
4.	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.							
5.	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim							

EK-H: Ölçek Kullanım İzinleri

Merhaba Sayın Hocam,
Ben İstanbul Gelişim Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Serap Babaoğlu Atabay. Dr. Nurten Elkin ve Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan Kılınçel hocalarım danışmanlığında "Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Sosyallik, Yaşamda uyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi" isimli tez çalışmamda "Adolesanlarda Empati ve Sempat Kurma Ölçeği" isimli ölçeğinizi izninizle kullanmak istiyorum. İzin verdiğiniz takdirde ölçeği benimle paylaşırsanız çok mutlu olurum. Şimdiden teşekkür ederim.
İyi çalışmalar.
Saygılarımla.

Değerli Serap Hanım,
Ölçeği çalışmanızda memnuniyetle kullanabilirsiniz. Ekte ölçeği, değerlendirmesini ve makaleyi bulabilirsiniz.
Kolaylıklar dilerim.
Sevgilerimle.

--
Doç. Dr. Hamide ZENGİN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi - Hemşirelik Bölümü
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği A.D.

Merhabalar hocam,

Ölçeği kullanmanızda herhangi bir sakınca bulunmuyor. Ölçeğe ilişkin bilgiler makalenin sonunda yer alıyor. Aklınıza takılan bir şey olursa sorabilirsiniz.

İyi çalışmalar dilerim,
Samet

Samet Ata, Ph.D.,
Assoc. Prof. | School of Education | Agri Ibrahim Cecen University, Turkey
Research Scholar | School of Education | University of California, Irvine

On Mon, Jan 27, 2025, 08:25 SERAP BABAOĞLU ATABAY <[redacted]> wrote:

Merhaba Sayın Hocam,
Ben İstanbul Gelişim Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Serap Babaoğlu Atabay. Dr. Nurten Elkin ve Doç. Dr. Mehmet Oğuzhan Kılınçel hocalarım danışmanlığında "Lise Kademesindeki Üstün Zekalı Öğrencilerde Empati, Prososyallik, Sosyallik, Yaşamda uyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi" isimli tez çalışmamda "Ergen Prososyallik Ölçeği" isimli ölçeğinizi izninizle kullanmak istiyorum. İzin verdiğiniz takdirde ölçeği benimle paylaşırsanız çok mutlu olurum. Şimdiden teşekkür ederim.
İyi çalışmalar.

Teşekkür ederim.
Saygılarımla

Seydi Ahmet SATICI <[REDACTED]>, 29 Oca 2025 Çar, 22:16 tarihinde şunu yazdı:

Serap merhabalar,
Ölçek ektedir.

Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Seydi Ahmet SATICI

Yıldız Teknik Üniversitesi

Eğitim Fakültesi | Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Journal of Social and Educational Research Editörü

[GoogleScholar](#)

[ResearchGate](#)

[Orcid](#)

Teşekkür ederim.
Saygılarımla.

Abidin DAĞLI <[REDACTED]>, 27 Oca 2025 Pzt, 23:51 tarihinde şunu yazdı:

Sn. Serap Babaoğlu Atabay,

Tarafımızdan Türkçeye uyarlanan "Yaşam Doyumu Ölçeği"ni çalışmalarınızda memnuniyetle kullanabilirsiniz. Ölçeğin orijinal ve uyarlanmış formu ekte sunulmuştur. İyi çalışmalar diliyorum.
Sevgilerimle.

Prof. Dr. Abidin DAĞLI

Dicle Üniversitesi

Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi

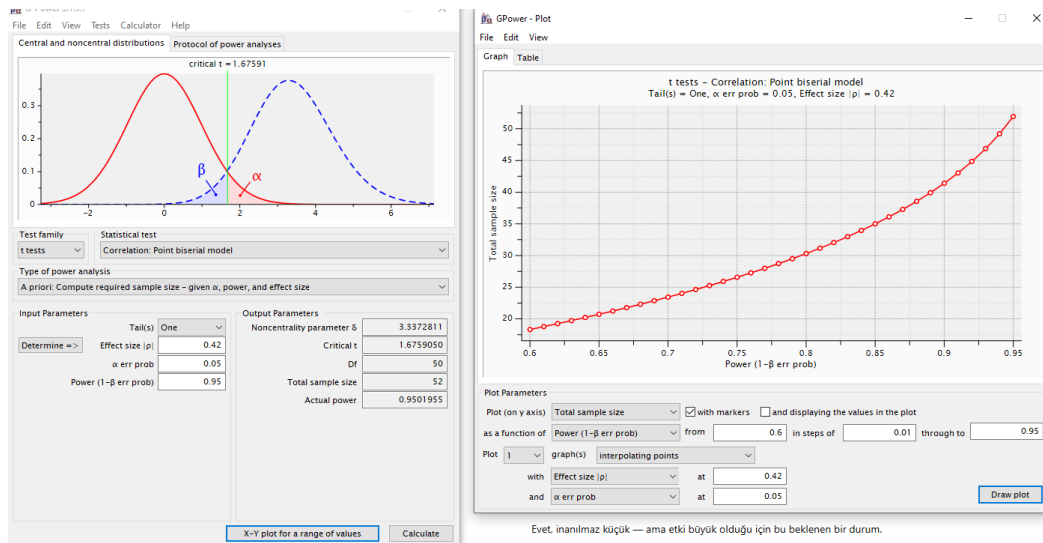
Eğitim Bilimleri Bölümü

EK-I: Güç Analizi Bulguları

Bu araştırmada örneklem büyüklüğü, değişkenler arasındaki korelasyonları saptamak için gereken istatistiksel güce erişmek amacıyla, G*Power 3.1 programı kullanılarak hesaplanmıştır. Alan yazında, üstün zekâlı lise öğrencilerinde empati, prososyallik, uyum ve yaşam doyumunu birlikte inceleyen bir çalışma bulunamadığından, etki büyüklüğü kestirimi için benzer yapıları ele alan bir araştırmadan yararlanılmıştır. Özdemir ve Dilekmen (2016) eğitim fakültesi öğrencilerinde duygusal zekâ ile yaşam doyumunu arasında $r = .43$ düzeyinde pozitif bir ilişki bildirmiştir. Bu değer, bu tezde beklenen ilişki düzeyi için referans alınmış ve orta–yüksek büyüklükte bir etki kabul edilmiştir.

Güç analizi, GPower 3.1’de “t tests → Correlation: Point biserial model” seçeneği kullanılarak yapılmıştır. Üstün zekâlı lise öğrencilerinde empati, prososyallik ve yaşamda uyum puanları arttıkça yaşam doyumunun da artacağı yönünde yönlü (tek yönlü) bir hipotez kurulduğu için analiz tek kuyruklu (one-tailed) olarak tanımlanmıştır. Analizde; etki büyüklüğü $|\rho| = 0.42$, anlamlılık düzeyi $\alpha = .05$ ve istatistiksel güç $(1-\beta) = .95$ olarak girilmiştir. Bu parametrelerle, GPower çıktısına göre çalışmada gerekli asgari örneklem büyüklüğü $N = 52$ ($df = 50$) olarak hesaplanmıştır.

Olası katılım eksiklikleri, eksik veri ve uç değerler nedeniyle yapılabilecek dışlamalar göz önünde bulundurularak, araştırmada örneklem büyüklüğünün bu minimum değerın üzerinde olacak şekilde planlanması amaçlanmış ve en az 188 üstün zekâlı lise öğrencisine ulaşılması hedeflenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Babaoğlu Atabay, Serap
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi	2025
Lisans	İstanbul Üniversitesi	2022
Lisans	Kocaeli Üniversitesi	2006
Lise	Süleyman Nazif Lisesi	1999

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018	İstanbul Drama Sanat Akademisi	Drama Eğitimci
2025	Çeşitli Kurum ve Kuruluşlar	Drama Eğitimci
2025	Muhsin Yazıcıoğlu İlkokulu	Sınıf Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

